

עם מרדכי
התוועדות עם
הרב אשר פרקש

ויקר אלו תפילין
פניני חסידות
בסוגיות הדף היומי

ימי משתה ושמחה
הרב מנחם דוב דבורסקין

כניקרב

בלימוד החסידות ובדרכי החסידות

פורים זה שאנו שמחים על שום מה?

קבלת התורה מחדש בפורים
אינה מכוח ההבנה וההשגה,
אלא גם באפס מעשים ובהעדר
ידיעות - "עד דלא ידע", מגודל
האהבה ההודית שבין הקב"ה
לכנסת ישראל | המשפיע הגה"ח
רבי אהרן מנחם ארלנגר שליט"א
בשיחת הכנה מרוממות לימי
הפורים הבעל"ט

בלילה ההוא

סוד הנס המלוכש בטבע
הגה"ח רבי אברהם מענדל
זוכטר שליט"א

ונהפוך הוא

מארבע כנפות הארץ:
פורים אנדורה

נשמתא דמגילתא

מתורת חסידות חב"ד למסכת מגילה

צלום: יחידה פיקוביץ

אור וחיות נפשנו

הגה"ח רבי אברהם מענדל וזכטר שליט"א

תוקפו של נס

חוקי הטבע קבועים ועומדים עד שבא הנס ומשבר אותם בדרך פלא, אולם פלא גדול יותר הוא כאשר החוקים נשמרים על מכונם ובכל זאת מתחולל נס | סודו של יום הפורים: ההסתר עצמו מוסתר ובכל זאת נודדת שנת מלכו של עולם למען עם בחירו

ולכן הוא כבר מזמין לשעה ארבע אחר הצהריים את המונית שתיקחנו לנמל התעופה, כדי שיספיק להגיע בזמן ובנחת. דא עקא, המונית איחרה, באמצע הנסיעה גילה האיש ששכח את דרכונו, גם כשחזר ולקחו אירע תקר בגלגל, ואם לא די בכל זאת - נוצר פקק תנועה שעיכב אותו ארוכות. כשסוף-סוף הגיע הנוסע לשטח דלפקי חברת התעופה, הנה הוא רואה מול עיניו שסוגרים אותם ומבין שהוא הפסיד את הטיסה לה המתין זמן רב וגם את כספו... הוא מתחיל להתלונן ולהאשים את כל הנוגעים בדבר, ובצר לו עושה את דרכו חזרה לביתו אבל וחסד ראש. אולם שעה לאחר מכן מגיעה הבשורה כי המטוס על נוסעיו התרסק בשחקים ונפל למצולות ים, והוא - בחסדי ה' - ניצל בנס. בן רגע סרה מסכת העצבות מעל פניו, והוא קם ממקומו ומתחיל לרקוד ולהודות לה' על נס הצלתו.

במקרה כזה, איש לא יאמר שמה שאירע לו הוא טבע העולם, אף שלכאורה לא התרחשה כאן התערבות שמיימית. המונית איחרה? זה דבר שבשגרה. הוא שכח את הדרכון? גם אנשים מסודרים עלולים לשכוח. תקר בגלגל? גם זה קורה מפעם לפעם. עומס תנועה? אלה מעשים שבכל יום. ובכן, מחד גיסא הכל קורה כאן בדרך הטבע, אך מאידך גיסא העובדה שכל האירועים הללו התקצבו להם בבת אחת - זו כבר איננה דרך הטבע. ברור לכל בר דעת המתבונן ביושר כי משמים גלגלו את שרשרת הדברים כך שהוא לא יעלה על המטוס, ולזה ייקרא בצדק נס המלוכש בטבע.

ולענייננו: זה מה שאירע במעשה מגילת אסתר הנראה לכאורה כצירוף מקרים של טבע העולם. רק במקרה נשתבשה דעת המלך אחשוורוש והורה להוציא את אשתו להורג, רק במקרה נבחרה אסתר למלכה, רק במקרה שמע מרדכי את דברי בגתן ותרש הזוממים לפגוע במלך, רק במקרה לא הצליח המלך להירדם, רק במקרה נכנס המן אל החדר בדיוק כשקראו לפני המלך על כך שמרדכי הציל את חייו וטרם בא על שכרו...

צירוף מקרים שכזה הנפרש על פני משך זמן רב כל כך לא היה מתרחש כלל ועיקר בעולם הניסים הרגיל. הנס הבא להתערבות מן השמיים המשדדת את מערכות הטבע פועל בדרך הרבה יותר קצרה וממוקדת, ומשום כך שרשרת פעולות שכאלו יכולה להיות רק בדרך נס המלוכש בטבע.

גבול < בלי גבול < בלי גדר

האמת היא שאדם המתבונן בנעשה עמו יכול לפגוש בכל יום דברים נפלאים כאלו בלי שיעור - 'ניסיך שבכל יום עמנו' - אלא שרובנו לא נותנים את דעתנו לכך. אנו רגילים לפגוש כל מקרה והתרחשות בפני עצמם, אבל איננו

בדרכי הבריאה מתייחסים לזה כנס - אלא מדובר אכן בסוג הנהגה אחרת מלמעלה:

הנהגת הטבע פועלת באמצעות שם 'אלקים' - בגימטרייה 'הטבע' (86), דהיינו שזו הנהגה בה הקב"ה יורד ומצטמצם לפי ערך טבע הבריאה והעולמות, ומשכך נברא העולם על פי כללים קבועים וחוקים בלתי משתנים - המים יורדים למטה והאש עולה למעלה, כל דבר לפי תכונתו וטבעו שהטביע בו הבורא.

אם כן, כאשר אנו רואים לפנינו שינוי הטבע, אין זו אלא הנהגה עליונה יותר של הקב"ה שאינה מתחשבת עם החוקים הקבועים - וזהו שם 'הוי"ה', כפירושו שהקב"ה היה הווה ויהיה כאחד, מעל מגבלות המציאות. לזה ייקרא נס - דבר המתנוסס לגובה - כי אכן שורשה ומקורה של ההתרחשות שלפנינו הוא ממדרגה עליונה יותר. אך יובהר שוב, עצם הנס הוא רק לגבינו - לעיני הבשר שלנו, אך לגבי הקב"ה אין כל שינוי.

ברם, לאור זאת, מהו נס המלוכש בטבע? במחשבה ראשונה ניתן להבין כי זו דרגה תחתונה במעלת הניסים, דהיינו נס שאין בו חידוש כל כך והוא נדמה כהנהגה טבעית. אך ראו נא את המשל המובא בקדושת לוי: כשהמלך מגיע עם צבא גדול מחייליו וכובש עיר מסוימת, אין זה פלא. אך אם הוא מגיע עם צבא קטן ואף על פי כן הוא מצליח לכבשה, זהו כמובן פלא גדול יותר. והנמשל: במעשי ניסים מתגלה הקב"ה עם כל הפמליה של מעלה, ומשום כך אין בזה פלא. אך כאשר הנהגה נראית בדרך הטבע והאלוקות מסתתרת מאחוריה, ובכל זאת מתרחש נס פלאי בתוך דרכי הטבע עצמן - זהו חידוש גדול יותר, וזו מעלת הנס המלוכש בטבע.

שרשרת בלתי מקרית

חידוש זה של הקדושת לוי, על פיו עולה שמצד השורש האלוקי דווקא נס המלוכש בטבע מבטא גילוי עליון יותר, מבואר באריכות בתורת חכ"ד, ולהבנת הדברים יש להקדים ולבאר תחילה מה פשר המושג נס המלוכש בטבע - ממה נפשך: זהו נס או טבע?

להמחשת הדברים נישול משל מחיי האדם: איש פלוני צריך לנסוע לחו"ל, הוא מבחין שהטיסה יוצאת לדרכה בשעה תשע בערב,

בדרך הנגלה נקבעו החגים ומצוותיהם זכור לדברים שבעבר, כמו חג הפסח שהוא זכר ליציאת מצרים, וכך גם קריאת מגילת אסתר ושאר מצוות פורים שבאות להזכיר על דברי הימים ההם וחסד ה' שגבר עלינו. ברם, לאורה של פנימיות התורה עולה שכל החגים מתחדשים ומתרחשים גם עתה במובן רוחני, ומשכך כל היחס אליהם מעמיק ומשתנה.

כלומר, אין אנו חוגגים את העבר, את הניסים שהיו לאבותינו, אלא חיים את ההווה - 'בימים ההם, בזמן הזה'. אותם ניסים, הארות וגילויים שהיו לאבותינו, חוזרים שוב ושוב מדי שנה ושנה ומתרחשים איתנו עלי ארץ. וכדברי האריז"ל (ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים) על הפסוק במגילה (ט, כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים', שכאשר ישראל מזכירים ומקיימים בפועל את מצוות הפורים מדי שנה ושנה, הרי 'נעשים' מתחדש כל הגילויים וההארות ומשפיעים עליהם ברכה, ישועה והצלה בגשם ורוח.

בספר 'קדושת לוי' מופיעה סדרה לחג הפורים הנקראת 'ארבע קדושות', בה הוא מבאר באופן נפלא את סודן של ארבע מצוות היום, שהן כנגד ארבעה ניסים שהתרחשו בימי הפורים. ויסוד דבריו הוא שחג הפורים היה נס המלוכש בטבע, ועל ידי שמקיימים מצוות אלו נפעל שוב זיכרון בטבע. והראיה לזה, שאנו מברכים על כך ברכה ייחודית: "שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".

מהו נס המלוכש בטבע?

בהנהגה האלוקית ישנם שלושה סוגים - הנהגה על פי הטבע שמקורה משם 'אלקים', הנהגה שלמעלה מהטבע ששורשה משם 'הוי"ה', ונס המלוכש בטבע ששורשו גבוה יותר - מעצמותו יתברך, וכדלהלן:

כשלוומדים את הדברים כפשוטם, אנו מסבירים לעצמנו את עניין הנס כך - למשל ביחס לקריעת ים סוף: בשעה שברא הקב"ה את המים, בראם באופן זה שהם צריכים לנוע ולא לעמוד, ובשעת קריעת ים סוף הורה למים לעמוד נגד טבעם - דבר המתמיה את הרואים שאינם רגילים למחזה כזה.

ברם, בעומק הדברים, השינוי אינו מצד הרואים שלמטה - שכאשר עולם כמנהגו נוהג הם מתייחסים לזה כטבע, ובשעה שיש שינוי

מתבוננים די הצורך בחוט המקשר ביניהם, ביד הארוכה שקיבצה אותם יחד, יד הנס המלוכב בטבע.

נבאר זאת בשורש הדברים:

בשפת החסידות אנו פוגשים בשלושה מושגים - 'גבול', 'בלי גבול', 'בלי גדר'. מה ביניהם? ניטול לדוגמה את מערכת החסידים שבין רב תלמידיו. מגיד שיעור שידעויותיו מקומיות ודרך לימודו תחומה וממוסגרת מתאים ללמד תלמידים בישיבה קטנה, שעבורם די בו כמי שיכול לגדלם בתורה. לעומת זאת, תלמיד חכם גדול יותר שדעתו רחבה ומפותחת ודרך לימודו פורשת כנפיים יכול ללמד ולהפריח תלמידים בוגרים בישיבה גדולה, כאלה שכבר עמדו על דעתם בלימוד הגמרא ומבקשים לצלול לעומקה ולשוט במרחבי ים התלמוד. לרב הראשון נקרא 'גבול' כי הוא מצומצם לתחומו, ואילו לרב השני נקרא 'בלי גבול' כיוון שלימודו הולך ומתפשט ומתרחב עוד ועוד.

כרם, גם התלמיד חכם המלמד שיעורים לתלמידים מבוגרים ומצוינים, הרי שהוא יעשה זאת בצורה הטובה ביותר דווקא לתלמידים חריפים ולמדנים. לעומת זאת, אם יתבקש ללמד ב'חדר' ילדים קטנים, מסתבר שלרוב לא יוכל לעשות זאת מאחר שאין לו כל שפה משותפת איתם. נמצא, אם כן, שדווקא גדלותו התורנית היא היא המגבילה אותו ואינה מאפשרת לו לצמצם את נביעתו ורוחב דעתו למוחם הרך של ילדים קטנים.

לעומתו, גדולתו של חכם גדול אמיתי היא ביכולתו להוריד את חכמתו לכל רמה לימודית, לקטנים וגדולים כאחד. מדוע? כי מי שהוא גדול באמת, אין לדידו הפרש בין גדול לקטן - הוא יכול להרביץ דעת רחבה בגדולים כשם שיכול ללמד את הקטנים צעד אחר צעד.

נמצא כי הרב הראשון הריהו 'גבול' והרב השני הוא 'בלי גבול', כאמור, אך השלישי יכונה 'בלי גדר', היינו שאין לו כל הגדרה המגבילה אותו. זאת כי לעומתו גם התואר 'בלי גבול' הוא הגדרה מסוימת - העדר גבולות, ללא יכולת צמצום.

כך גם למעלה: למשל, במידת החסד - החסד של עולם האצילות הוא שפע ללא הגבלה, אבל הוא רק חסד ואינו גבורה, וכן הגבורה שבעולם האצילות עם כל עוצמתה וגבורתה היא רק גבורה ואינה נושקת למידה אחרת. כרם, אלו הם רק ביטויים ודרכי הנהגה בהם בוחר הקב"ה להלביש את יחסו אל הנבראים, ואילו הוא עצמו אינו לא חסד ולא גבורה. אין זאת אלא שהוא בוחר להתלבש לעתים במידת החסד ולעתים במידת הגבורה, ברצונו "השמים והשמי השמים לא יכלכלוך" (מלכים א' ח, כז) וברצונו צמצם שכינתו בין שני בדי ארון (ראה בראשית רבה ד, ד).

נמצא, אם כן, שבדרך כלל אנו מביטים על מערכת הטבע כגבול חוקי ומוגדר, ואילו הנס נחשב בעינינו כבלי גבול - דבר נעלה שביכולתו לשבש את הטבע. אולם לעומת אלה, מושג הנס המלוכב בטבע מוכיח כי גם הטבע הוא כלי משחק בידי של הקב"ה. דהיינו שהקב"ה אינו מוגבל ותחום ח"ו לא לטבע וגם לא לנס השובר את הטבע, אלא הוא בלי כל גדר ותואר כלל, ומשורש עליון זה באים הניסים המתערבים

בטבע ומחוללים בו שינוי נגד חוקי - וזאת בלי שיהיה ניכר לעין הרגילה כל שינוי מעורר עניין. ואמנם, חסרונם של הניסים המלוכבים בטבע הוא שבעיני בשר לא נראה כל גילוי אלוקי מובהק, ומשכך כל הבוחר להתעלם ולא לעיין במציאות הפוגשת אותו לא יראה דבר, אך יהודי המאמין ומבקש למצוא את יד ה' הרוקמת את פרטי המציאות - רואה גם רואה אותה.

כל עוד אדם יודע שהוא שרוי בהסתה, מצבו שפיה כיוון שהוא לא יניח לעצמו לשקוע בתרדמה רוחנית וייתן אל ליבו לשוב אל ה' ולבקש לזכות לגילוי פניו יתברך. אולם "הסתה" אסתיר" פירושו שההסתה עצמו מוסתה

"הסתה אסתיר" - הסתה כפול

יודע המנהג שמגביהים את הקול בקריאת הפסוק "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" (מנהגי מהרי"ל - הובא בד"מ א"ח סתר"צ ובמג"א שם סק"ז), ומדוע? כי שם תוקפו של נס (מגילה יט, א).

ולכאורה יוקשה, מה שבח מיוחד יש בפסוק זה? אמנם מאורע זה הביא להרמת קרן מרדכי ותחילת נפילת המן, אבל אין בו נס גלוי, וגוירת המן הייתה עורנה בתוקפה גם לאחר שנצטווה על ידי המלך לעשות למרדכי ככל אשר הורה! ביאור נפלא ועמוק נשא בעניין זה כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע (לקוטי שיחות ח"ו,

פרשת צו שיחה ב):

תיבת "יום" מורה על גילוי כאור היום, ולעומתה "לילה" הוא זמן החושך וההסתה. כמו כן, תיבת "זה" מורה על דבר העומד גלוי ונוכח בפנינו, ולעומתה תיבת "ההוא" מוסבת לדבר הנסתה מעינינו. בהתאם לכך, אנו מוצאים פסוקים שונים בהם מובאים לשונות המורים על גילוי מלא או חלקי, וכן הסתה שלם או חלקי. למשל: "זה היום" - גילוי כפול; "ביום ההוא" - גילוי חלקי; "הלילה הזה" - הסתה חלקי; עד ל"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" - הסתה כפול, תכלית ההעלם.

כך מפרש הבעש"ט (תולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית) את הכתוב (דברים לא, יח) "ואנכי הסתה

אסתיר פני ביום ההוא" - הנזכר בדברי חז"ל כרמז לאסתה מן התורה (חולין ק"ט, ב) - מה עניינו של כפל לשון ההסתה? בדרך הפשט נראה שהחושך וההסתה הוא גדול יותר מהרגיל, אך הבעש"ט מבאר באופן מחודש: כל עוד אדם יודע שהוא שרוי בהסתה, מצבו שפיר, כיוון שהוא לא יניח לעצמו לשקוע בתרדמה רוחנית וייתן אל ליבו לשוב אל ה' ולבקש לזכות לגילוי פניו יתברך. אולם "הסתה אסתיר" פירושו שההסתה עצמו מוסתה. האדם שרוי בהסתה פנים רוחני, אך הוא אינו מביין את מצבו לאשורו ומשכך אינו עושה דבר לשפרו. כשם שכאשר אדם יודע שהוא אינו בריא והוא הולך לשאול בעצת הרופאים - זו הדרך לרפואתו, אך כשאדם אינו יודע כלל שמחלה ל"ע מקנת בו - זהו מצב נורא, שהרי הוא אינו נותן את דעתו שהוא זקוק לעזרה.

לענייננו: כך בדיוק היה מצבם של ישראל תחת שלטון אחשוורוש. הם "נהנו מסעודתו של אותו רשע" (מגילה יב, א), ולא הרגישו כיצד השגחתו של הקב"ה הולכת וסרה מהם בעקבות הפניית ערפם אליו יתברך. מצבם הכללי היה נראה להם כזורם על מי מנוחות, בלי הבט על כך שהם שרויים בהסתה אלוקי נורא. וכאשר הכבישה - עם ישראל - זונחת את הרועה הנאמן ומבכרת למצוא לה ידידים מבין שבעים הזאבים, אזי היא נתונה ליד המקרה וגוירת המן לא מאחרת לכבוא.

עתה מתבהר לנו מדוע פסוק זה - "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" - הוא "תוקפו של נס". כי לאור האמור שהייתה זו שעת "לילה" של חושך הגלות, ויתרה מכך: "לילה ההוא" כהסתה כפול שאף אין מרגישים בו - כאשר ישראל ישנים מן המצוות (מגילה יג, ב) ושומר ישראל אף הוא נוהג עמהם במידה כנגד מידה - הנה מכל מקום אירע הנס המתבטא בכך ש"נדדה שנת המלך". וכך, בתוך כל ההתרחשויות הטבעיות שאירעו בחצר הממלכה, מתברר כי יד ה' הייתה מאחורי הפרגוד, ושנתו כביכול נודדת ממנו והוא טווה את סיפור הדברים להצלת בניו בחיירי.

זהו פשרה של הגבהת הקול בקריאת המגילה כשמגיעים לפסוק זה:

בדרך כלל, כאשר אדם מגביה את קולו בדיבורו, הטעם לכך יכול להיות בשתיים: א) כי הדברים בוקעים ממעמקי נפשו, ומשכך אין הוא יכול לאמרם בקולו הרגיל. ב) כי רצונו שדבריו יישמעו למרחוק, גם למקום שלא ניתן להגיע אליו בקול שקט.

וכך גם בענייננו: הנס שאירע בימי הפורים בהיותו מלוכב בטבע, שורשו ממקום עמוק ביותר, ממהותו ועצמותו יתברך, ומשם ירד למרחק רב - לתוך החושך של "הלילה ההוא", וכך דווקא במצב של הסתה כפול זה התחולל הנס.

והן הן הדברים שאמרנו לעיל: אין אנו חוגגים ושמחים על המאורע שאירע בעבר בזמן אחשוורוש, אלא על הדבר ההווה עימנו, בחושך גלותנו, ועל זה אנו מגביהים את הקול, ובכך ממשיכים בפועל ממש את כל העניינים הקשורים בנס פורים, עד שיקויים לענייני הכתוב (תהלים צח, ג) "ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו" המדבר בימי מרדכי ואסתה (מגילה יא, א), בביאת משיח צדקנו. ■

מאי פורים?

מי שהתמהמה בתשובתו בחודש אלול יכול להשלימה בחודש אדר - הפעם בקו האהבה והשמחה • היין פועל פעולה זזה על כל השוטה ממנו, אבל מי שמוחו ולבו מבקשים את ה' מתפתה באמצעותו לגלות את סודותיו • במקום להקשות כיצד אכלו החברים חולין בטהרה בסעודת אחשוורוש, מוטב לשאל את עצמנו כיצד אנו נותרים "גלמי חסידות" • ברוח ימי הפורים הממשמשים ובאים, גולל המשפיע הגה"ח רבי אהרן מנחם ארלנגר שליט"א באוזני 'כי קרוב' שיחה שכולה דרישה ותביעה: נזכרים ונעשים

הרב יהודה כהן | הרב יעקב גלבשטיין

.. שלא לערכב ולבלבל שמחת הנפש בעצבון הגוף".

ומהי הדרך להגיע להתרוממות הנפש?

הדרך היא פשוטה מאוד: ללמוד תורה אור ולקוטי תורה!

הלימוד נותן מבט אחר לגמרי על התורה, על הנשמה, על הקב"ה, על התפקיד של יהודי בעולם, ועוד ועוד. אמנם פעמים רבות מדובר שם גם על דרגות גבוהות, על עניינים שאדם כערכנו לא שייך אליהם, אבל הכל כאשר לכל מעמיד את המוח במקום אחר.

רואים שם איך כשהרבי למד חומש - הוא ראה שם עניינים עמוקים בהרבה ממה שנראה לנו לעיניים. גם כשפתח סידור, ראה שם את ה"מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ".

זה כשלעצמו מרומם את הנפש, ופותח אותה לראות דברים מעבר למשמעות הפשוטה שלהם.

חודש של אהבת ה'

האמור נכון גם לעבודת השמחה במשך השנה כולה, ומה המיוחד דווקא בחודש אדר בעניין זה של גילוי הנפש?

בשפת אמת לפרשת שקלים (תרמ"א) כתב ששמחת חודש אדר "הוא שמחת הנדבה שהביאו בני ישראל בכל אדר השקלים", ומביא על זה את מאמר רו"ל "מצות שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין בשמחה". והיות שנדבת ישראל למשכן הייתה בשמחה, לכן בחודש אדר שהוא זמן נדבת השקלים מרבין בו בשמחה.

ומביא על זה את הפסוק בדברי הימים "וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה", וגם דויד המלך שמח שמחה גדולה.

מהיכן באה השמחה בהתנדבות למשכן? - התשובה היא פשוטה:

המשכן הוא מקום החיבור של הקב"ה לבני ישראל, "ונועדתי לך שמה וגו'", וכשבני ישראל שמעו שהם עומדים לזכות בקשר ישיר עם הקב"ה, והקב"ה רוצה לשכון בתוכם במקום גשמי - הנפש שלהם התרוממה והתרחבה, ומתוך שמחה גדולה הלכו להביא למשכן את נדבותיהם, זהב וכסף ונחושת.

הלא בזמן הזה איננו זוכים להביא נדבת מחצית השקל, ואם כן לשמחה מה זו עושה?

השפת אמת אומר שם שעניין נדבת השקלים הוא נצחי בכל הדורות. אבל גם בפשטות - חודש אדר הוא החודש אשר נהפך מיגון לשמחה, בו הראה הקב"ה את הקשר הנצחי שלו עם עם ישראל. במסכת מגילה (יא, א) מובא על זה הפסוק "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" - "לא מאסתים בימי יוונים, ולא געלתים בימי נבוכדנצר, לכלותם בימי המן, להפר בריתי אתם בימי פרסיים וכו'". נס פורים מבטא את הקשר העמוק של הקב"ה לבני ישראל. הקשר הוא כל כך חזק, שאפילו במצב של הסתר פנים, בכל זאת הקב"ה מראה שהקשר שלו עמנו הוא קשר של "ברית" - דבר שאינו נפסק לעולם.

גם הרמב"ם, בסוף הקדמתו למשנה תורה, כתב "שהנביאים עם בית דין תיקנו וציוו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר

ארלנגר שליט"א, על מנת לשמוע מהני מילי מעליהא אודות מעלת השמחה וסודם של ימי המשתה השמחה של חג הפורים הקרב ובא.

עוד בהיותו משפיע בשיבת סטריקוב פקע שמו של הרב ארלנגר כתלמיד חכם מופלג ועובד ה'. לאחר מכן, במשך שנים רבות עברו תחת שרביטו בשיבת מחנובקה-בעלו אלפי תלמידים, בכהנו בה כמשפיע ומנהל רוחני. גם מחוץ לכותלי הישיבה רבים צובאים על דלתותיו, כמו בשיעורו הקבוע בפני חברים מקשיבים בספר חובת הלבבות הנמשך על פני עשרות שנים, וכן שיחותיו הקבועות אל תלמידי הישיבות בירושלים עיה"ק, כאשר רבים-רבים, בני תשורת כאברכים עילויים, שוטחים בפניו את לבטיהם הפנימיים ונהנים ממנו עצה ותושיה בעבודת ה'.

הרב ארלנגר דולה ומשקה לעדרים מתורת רבותינו מאורי החסידות, וחיבה יתרה נודעת לו לכתבי חב"ד ובפרט לתורת אדמו"ר הזקן. מלבד ספר התניא קדישא ממנו היה מלמד שיעורים בימי ביישיבה תמידיים כסדרם, הוא הוגה תדיר בספרי מאמריו 'תורה אור' ו'לקוטי תורה' ומלמד מהם לרבים מדי צפרא דשבתא. פעמיים בשנה, בחג הגאולה י"ט כסלו וביום ההילולא כ"ד טבת, עורך הרב ארלנגר התוועדות רבתי המוקדשת לדמותו ותורתו של אדמו"ר הזקן, אליה נוהרים המוני מבקשים, וכפעם בפעם הוא עורך עם תלמידיו ומושפיעו מסעות של התעלות דקדושה הכוללים השתטחות על ציונו של רבנו בהיכל קודשו בהאדיטש שבאוקראינה.

כדרכו בקודש, קיבלנו הרב ארלנגר בספר פנים יפות, ולאחר שיחת חולין של תלמידי חכמים פתחנו ושאלנו.

שמחת הנפש

לפני שנדבר על פורים עצמו, הרי אמרו רו"ל שכבר "משנכנס אדר מרבין בשמחה", ובכן נשאלת השאלה: מהי "שמחה", ומהי הדרך להגיע אליה?

שמחה היא תנועה של גילוי הנפש. זוהי דרגה של התרוממות, של הכרה פנימית יותר. וכשאדם נעשה קצת יותר גבוה, או-אז הוא יכול להרגיש את העונג הרוחני ולשמוח בו. לכן כשחזו"ל מצוים להרבות בשמחה בזמן מסוים, עלינו להעלות בזמן זה את רמת הדרישה מעצמנו בעבודת האדם עד כדי שנוכל לחוש את השמחה הזאת.

שמחה שכזו שייכת רק לנפש האלוקית. הגוף מצד מהותו רחוק משמחה, ולכן אין דרך אחרת להגיע לשמחה בלי הנפש. כשמתרוממים קצת מחומריות הגוף אפשר להגיע לשמחה, וככל שנצליח יותר להתרומם לרוחניות, יותר נוכל להגיע לשמחה.

מצינו ביטויים כאלו בתניא, כמו למשל בפרק ל"ג "עוד זאת תהיה שמחת הנפש .. בפרט כשרואה בנפשו בעיתים מזומנים שצריך לזככה ולהאירה בשמחת לבב". ובפרק ל"א הוא מתבטא "תיקר נפשו בעיניו לשמוח בשמחתה

מסורת מימי ראשית החסידות מספרת כי בימים ההם, כאשר עוד טרם כונו החסידים בכינויים זה - "חסידים" - היו מתארים אותם בכינוי "די פריילעכע", השמחים. לא לחינם זכו בתואר זה. אין זאת אלא כי התורה החדשה שנתגלתה משמים על ידי מורנו הבעש"ט הפיחה רוח חיים בעבודת ה' וזקפה את קומתם הרוחנית של כל הבאים בהיכלו - מה שעורר בהם באופן טבעי את רגש השמחה שהחל להיות נסוך תדיר על פניהם, מתוך הכרה והודיה לה' על כי יהודים הם, עמו ונחלתו של מקום.

אם החסידות והשמחה חד הנה - על אחת כמה וכמה בהיכנסנו לחודש אדר בו נצטוונו להרבות בשמחה. משכן, נשאו אותנו רגלינו לבני ברק, אל מעונו של המשפיע הגה"ח רבי אהרן מנחם

שבחיו של הקדוש ברוך הוא ותשועות שעשה לנו, והיה קרוב לשווענו כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה ימי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו".

ההתבוננות בעומק הקשר של הקב"ה עם ישראל, תרומם את הנפש ותגביה אותה להאיר בתוספת אורה, וגילוי זה של הנפש הוא הנפש השמחה!

זוהי כוונת רש"י בפירושו על דברי הגמרא "משנכנס אדר מרבין בשמחה": "ימי ניסים היו לישראל - פורים ופסח". הניסים שהקב"ה עושה לישראל מבטאים את חיבתו להם, וכשבאים ימים כאלו בהם נרגשת קרבת ה' - הנפש שמחה.

השפת אמת אומר על חודש אדר, שכמו שיש שלושים יום של אלוהים שהם ימי תשובה לפני ראש השנה, ובהם ממליכים את הקב"ה בקבלת עול מלכות שמים ביראה, כך לפני חודש ניסן המסמל קבלת עול מלכות שמים באהבה יש כהכנה אליו חודש שלם המוקדש לאהבת ה'.

ניש ווארט מהרה"ק מרוז"ן על הפסוק "כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמיים", שגם מי שהתמהמה ולא חזר בתשובה בחודש אלוהים, יש עבורו הזדמנות לחזור בתשובה בחודש אדר. "זה" הוא בגימטריה י"ב - רמז לחודש השנים עשר הוא חודש אדר, הנרמז גם ב"פעמיים", כי לפעמים יש ב' אדרים].

אלא שכדי שקרבת ה' תעורר שמחה צריך להגביר את הנפש, הגברת הצורה על החומר, וזוהי אפשר לקיים את מאמרם ז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה.

זוהי 'חומרא' מאוד גדולה בקיום הדין של "מרבין בשמחה"...

ברור שאין זה שולל כלל את הרובד הפשוט של מרבין בשמחה. הרי חז"ל הסמיכו את זה ל"מעטין בשמחה" של חודש אב, שם מצינו הגדרות הלכתיות שונות במה מתבטא המיעוט בשמחה. כלומר, גם מי שלא מתאבל ממש על חורבן בית המקדש ולא כואבת לו ממש גלות השכינה וכו' - בכל זאת בכך שהוא נמנע מאותם דברים המבוארים שפוסקים, מקיים הוא את ה"מעטין בשמחה". ועל זה אמרו "כשם שמשנכנס אב ממעטין כך משנכנס אדר מרבין", לרמז שיש גם עניין של שמחה פשוטה - להיות באוירה של שמחה, גם במובן הפשוט ביותר.

אבל אליבא דאמת, רוב הפעולות שעושים כדי לשמח קשורות עם הגברת הנפש. למשל, השמעת מוזיקה ונגינה - הנגינה משפיעה על הנפש. אמנם לא תמיד בהכרח מדובר בדרגות גבוהות של הנשמה, אבל כל נגינה מדברת אל הנפש.

ראיתי פעם ששאלו את הגרש"ז אויערבך מהו שיעור קיום הדין של "משנכנס אדר מרבין בשמחה"? הגרש"ז ענה שהשיעור הוא -

לסלק מעצמו את כל המחשבות הגורמות היפך השמחה...

ידוע שהקב"ה מקיים את כל המצוות שמצווה אותנו לעשות, כמו שאמרו רז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל". אם כן, נתפלל שהקב"ה יקיים גם פסק דין זה, ויסיר מעמו ישראל את כל הבעיות המעיקות.

כל אדם מתפתה בינו, והשאלה היא: לאיזה עניין הוא מתפתה? ובכן, מי שמתפתה בינו להתרומם ולהתקרב לקב"ה, סימן שיש בו מדעת קונו. היין מפתה ומטה את האדם לכיוון העניין שממלא אותו כבר בתוכו פנימה. הוא כמו זכוכית מגדלת המגדילה את הנקודות החבויות. ומי שהשתיה משיפה עליו כיסופים וערגה לקב"ה, סימן שזה מה שיש בתוכו תמיד, והשתיה רק הצביעה על העניין.

רש"י מפרש את הגמרא "מתפתה ביין" - שמפייסין אותו על דבר ומתרצה כשטוב לבו ביין". בדברי רש"י כאן יש עומק גדול: ידוע שהמבחן ל"ביטול" אמיתי הוא - כשהביטול הוא גם בין אדם לחברו. כשהלב של האדם רך, והזולת מבקש ממנו משהו והוא מתרצה.

לפעמים אפשר לראות אדם שלכאורה עובד את ה' בכל לבו ובטל אליו לגמרי, ולכן מקיים בהידור את כל מה שהוא מחוייב עם כל הפרטים והחומרות, אבל כשהדבר מגיע לעניינים שבינו לבין זולתו, הוא עומד על זכויותיו וממאן לוותר גם כשזה נהנה וזה לא חסר, וקורה גם שצריך לתבוע אותו לדין תורה ושם מגלים פתאום אדם אחר שלא הכירו... אז מתברר שכל ה"ביטול" שלו הוא רק כלפי קודשא בריך הוא, אבל כלפי שכנים או אחרים שהוא בא עמיהם במגע הריהו עומד על שלו.

לכן המבחן לכך שהוא מתפתה בינו לקדושה וההשתוקקות שלו להקב"ה היא אמיתית, הוא - כשמבקשים ממנו דבר-מה והוא מתרצה בלב טוב, ואז מתברר שהוא באמת ממעיט בערך עצמו.

כתפלת אלוין נצור מבקשים "ונפשי כעפר לכל תהיה". התפילה הזאת היא תפילה שאמוראים התפללו אחרי התפלה. בשעת התפילה שרוי האדם בביטול לקב"ה, בפרט בשמונה עשרה שאז יש לעמוד "כעבדא קמיה מריה" מצד הביטול המוחלט לאלוקות, ועד כדי כך שלפני התפילה מבקשים "ה' שפתי תפתח", שכן מרוב הביטול האדם אינו מסוגל לפתוח פיו להתפלל.

אך ייתכן שכל הביטול הזה הוא רק כלפי הקב"ה, וכמה רגעים אחרי שיפסע לאחוריו ויבוא במגע עם הסביבה, אר"א הביטול היה כלא היה... לכן מבקשים "ונפשי כעפר לכל תהיה", שהביטול יהיה אמיתי, ויתבטא גם בדברים שבין אדם לחברו.

ידוע מה שכתוב בספרים על סיום הגהות הרמ"א על אורח חיים "וטוב לב משתה תמיד", שהדבר קשור לפתיחת הרמ"א באורח חיים "שויתי ה' לנגדי תמיד". אפשר לומר שהדבר בא לרמוז שהמשתה צריך להיות כרוך ל"שויתי ה' לנגדי תמיד". כלומר, רק כשישנה הקדמת היראה אזי אפשר להיות טוב לב משתה, והמשתה עצמו צריך להיות מתוך "שויתי ה' לנגדי".

בכל מקרה, השתיה צריכה לבוא עם הכנה ראויה, וכשהגישה לעניין היא כדבעי גם השתיה היא כדת, בלי לעבור את הגבולות. - הייתי פעם בחתונה בה אבי החתן שתה קצת יותר מהמידה, ובאמצע החתונה הוא כבר נשכב על הספסל. הוא הפסיד את החתונה, וחבל... וכך גם אנו, חבל להפסיד את פורים במעשה שתיה גרידא שאין מאחוריו ממש.

מרה שחורה ומרה לבנה

מהי הדרך לעמוד ולברר אם אכן האדם עומד בהתבטלות לה' מכל וכל ואינו משלה את עצמו?

חז"ל אומרים "אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו". המשך חכמה אומר ששלושת הדברים הללו קיימים בפורים: כוסו - במשתה היין. כיסו - מתנות לאביונים. כעסו - השנאה לעמלק...

ובאמת, לגבי השייכות של "אדם ניכר בכיסו" לפורים מצינו ביאור נפלא של אדמו"ר הזקן בתורה אור (פרשת תולדות) על סיפור הגמרא בדברי ר' חנינא בן תרדיון ששאל את ר' יוסי בן קיסמא: "מה אני לחיי עולם הבא?" אמר לו ר' יוסי: "כלום מעשה בא לידך?" והשיבו: "מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים". שלכאורה אינו מובן כלל במה הסתפק רבי חנינא לגבי חלקו לעולם הבא - והרי הוא מסר את נפשו ועקה קהילות רבים להרביץ תורה, ובסוף אף נהרג על כך כאחד מעשרה הרוגי מלכות, וכיצד יתכן שלא יהיה לו חלק לעולם הבא? ולא זו בלבד אלא שסבר שמה שיביאו לחיי העולם הבא הוא מה שארע לו עם מעות פורים.

מבאר אדמו"ר הזקן, שהספק של רבי חנינא בן תרדיון התעורר מתוך חשש שמא כל התעסקותו בהרבצת תורה מתוך מסירות נפש אינה נובעת אלא מהנטייה הטבעית שלו... כי מי שהוא בעל "מרה שחורה" מתולדתו, הנטייה הטבעית שלו תהיה להתמיד בלימוד, ובלשונו:

"יש שגובר בו מרה הלבנה, שאין ביכולתו לצמצם מחשבתו בדבר אחד אף שהוא שכלי ולא יתענג בו כלל, ויש שגובר בו מרה שחורה בתולדתו, שתתוקק נפשו מאד אל החכמה כל חפציה לא ישו בו, כאשר כל זה

היין המפתה

יש אופן נוסף להגיע לשמחה - על ידי שתיית יין...

השתיה היא אמצעי הדורש זהירות גדולה, ויש לדעת כיצד לגשת לעניין זה. ומצינו גם בגמרא (יומא עו, ב) שהיין נקרא יללה, ומבאים בדברי רז"ל כמה עניינים בלתי רצויים שבאו בעקבות שתיית יין, החל מחטא עין הדעת, ש"גפן היה" לפי אחת מהדעות, ובעקבות זה אנו "סובלים" עד היום... אגב, אחד מהטעמים על כך שאנו מאחלים "לחיים" בשתיית יין הוא, כי שתיית היין הראשונה בעולם הביאה עמה מיתה, ולכן אנו מבקשים שהשתיה שלנו תביא לתוספת חיים ולא לתוצאות הרסניות כאלו חלילה. מאידך, היין יכול לגרום לעניינים נעלים, כמובא בגמרא (יומא) שם. - הכל תלוי בהכנה של האדם, מה יש אצלו בפנים, וכיצד היא הגישה שלו לשתייה. הגמרא בעירובין (סה, א) אומרת "כל המתפתה מיינו יש בו מדעת קונו".

אפשר לפרש את דברי הגמרא כך:

היין הוא זכוכית מגדלת לפנימיות האדם. הרב ארלנר שליט"א בשיחה ל'כי קרב'

מבואר בשמונה פרקים להרמב"ם עיין שם פרק ח'...".

"והראיה מהפילוסופים מהאומות הקדמונים, שהיו שרים גדולים לא יחסר להם כל מעדני עולם, היו עוזבים כל תענוגיהם ועוסקים בכל לבבם ותשוקת נפשם בלמוד החכמות, כל היום והלילה אין מחשבתו פנויה, להבין ולהעמיק בענין החכמות, ותערב לנפשו ותתענג בהם כל כך כמו זולתו בכל תענוגי העולם. וזה אינו להם מצד אמונתם - שהם היו גוים עובדי כוכבים שאין להם שום הכרח ואמונה שיגרום להם סבת עסקם בחכמותיהם בתכונה ותשבורת ופילסופיא חכמת החיצונית תענוג נפלא, כי אם מצד מזג טבעם מאד תכריח בחשק נפלא - שנולד בטבע כזה". וממשיך שם לבאר שיהודים שנולדו בטבע שכזה יתנהגו אף הם כך, כלומר - יתמידו בלימוד, אך לא בחכמות חיצוניות, אלא בלימוד התורה הקדושה.

חששו של רבי חנינא היה, אפוא, ש"אף שהיה צדיק מופלג ולומד לשמה באמת, מכל מקום לפי שיש בן אדם שמצד טבעו ומזגו ומדותיו להמשיך חשק ותשוקת כל לבבו אל לימוד החכמות ולהיות תמיד מחשבתו ולבו ושכלו דבוק בהן", לכן התמדתו בתורה ואף מסירת נפשו להקהיל קהילות ברבים אינן "לה' לבדו".

אי לכך, כוונת השאלה "כלום מעשה בא לידך?" הייתה - האם יש בידו מעשה שאפשר יהיה ללמוד ממנו לגבי תכונת נפשו.

ועל זה ענה רבי חנינא, שנתחלפו לו מעות פורים והוא שילם מכיסו את הסכום שהתחלף, "שהוא ענין פיזור ממון, שזה אות ומופת שאין במסירת נפש שלו אפילו שרש המרה שחורה. שמדת המרה שחורה הנ"ל גורמת מדת הקמצנות. והמרה הלבנה הפיזור.. שמזה מובן שמסירת נפשו על התורה הוא רק לפי שאין בלבו אלא אחד ואין בו תערובת טבעית כלל".

דברים נוקבים אלו של אדמו"ר הזקן, מהווים יסוד ועמוד תווך בעבודת ה' בכלל. פעמים רבות אדם עוסק באופן מסוים בעבודת ה' ונדמה לו שהוא מקדיש את חייו עבור הקב"ה, בו בזמן שחיפוש קל יגלה שמצד טבעו כבר יש לו נטייה לסוג עבודה זה ואין בזה כל יגיעה ועבודה אמיתית נגד טבעו.

בפורים התברר והתגלה שהקשר עם הקב"ה הוא הרבה יותר עמוק שאינו תלוי כלל ועיקר במצבם של בני ישראל ובטיב הקשר מצידם, וגם במצב שפל בו נהנו מסעודת הרשע ולא הרגישו פסול בכך, הרי ברגע אחד חזרו למוטב

מבינים את עומק העניין:

הלא מדובר בזמן קודם לבניין בית המקדש, עוד טרם נתמנה דוד למלך ישראל - וכבר עתה נרקמת התוכנית למה שעתיד להיות אחרי חורבן בית המקדש, לקראת סוף גלות בבל!

בדרך כלל רגילים להפליא את סיפור המגילה בכך שנמשך על פני כמה שנים, כשבפשוט לא נראים לכל אורכו ניסים גלויים, והרוצה לטעות יכול להבין את כל המגילה כהתרחשות מדינית או פוליטית. ולכן נקראת "מגילת אסתר" על שם "הסתר אסתיר", בהיבט שאליבא דאמת רואים איך שבמשך כל השנים הללו הקב"ה הוביל את מהלך הדברים כך שיביא בסופו של דבר להצלתם של ישראל. אבל כאן רואים שזה הרבה יותר מכמה שנים!

בעומק יותר:

"קיימו וקיבלו היהודים" נאמר במגילת אסתר ביחס למתן תורה, כמבואר בסוגיא של מתן תורה במסכת שבת, שבשעת קבלת התורה הייתה "מודעה

רבה לאורייתא" כיוון שבני ישראל קיבלו את התורה מאונס אחר שהקב"ה כפה עליהם את ההר כגיגית, אבל אחר כך "הדר קיבלוה בימי אחשוורוש" לאחר נס פורים.

ברם, כאן רואים שהתכנית כיצד להגיע למצב של "קיימו וקבלו" התחילה עוד בימי שאול המלך, יותר מארבע מאות שנה קודם ימי אחשוורוש! הקב"ה רצה לגרום לבני ישראל שיקבלו מצידם את התורה מאהבה, כך שמה ש"החלו לעשות" יגיע לידי גמור טוב, ובשביל זה ערך תכנית שלמה בת כמה מאות שנים.

מהלך זה מראה עד כמה הקב"ה שוקד לטובתם של ישראל בזמן שאנחנו לא רואים כלל מה קורה, ולעיתים אנחנו יכולים גם לחשוב שהקב"ה מסתיר את עצמו וכו'. אבל בסופו של דבר אנו תופסים עד כמה הקב"ה כל הזמן פועל כדי שאנו מצידנו נגיע למעמד ומצב טוב עבורנו.

וציון השגחה מופלאה זו צריך להתבטא דווקא בשתיית יין? יש כאן עוד עומק נפלא:

עם ישראל בזמן אחשוורוש היו בשפל המדרגה. לא לחינם התבטאו חז"ל "שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה" - וזאת לא רק בשל הגזירות של אחשוורוש, אלא גם בגלל המצב והסיבות שהביאו לגזירות אלו.

הגמרא במגילה אומרת שהסיבה לכך שהתחייבו כליה, הייתה מפני "שנהנו מסעודתו של אותו רשע". וידועה התמיהה על דברי חז"ל - הרי סעודה

הוא מקפל בתוכו את כל ההיסטוריה של עם ישראל, ומבטא את הקשר העמוק של בני ישראל עם הקב"ה, ואת ה"עינא פקיא" בה הקב"ה משגיח על בני ישראל.

קשר בל ינותק

וכעת לגופו של ענין: מהו פורים? לעתים נראה כי רבים מסתכלים בשטחיות על יום זה כזמן של עליצות גרידא, ללא עומק מיוחד, ובחוגים מסוימים היום הקדוש מתאפיין לדאבונו בפריקת עול ברמות שונות, עד שנראה שיש שכביכול ממתנינים ליום זה בו יוכלו לעשות ככל העולה על רוחם, רח"ל...

פורים נושא בתוכו משמעות עמוקה מאוד. הוא מקפל בתוכו את כל ההיסטוריה של עם ישראל, ומבטא את הקשר העמוק של בני ישראל עם הקב"ה, ואת ה"עינא פקיא" בה הקב"ה משגיח על בני ישראל.

מסופר שהחידושי הרי"מ פגש את הרה"ק מרוז'ין, והרה"ק מרוז'ין שאלו מה הכוונה בדברי שאול המלך (שמואל"א טו, יג) "הקומותי את דבר ה'?" והרי הוא לא קיים את דבר ה', שהרי הוא השאיר את אגג ואת הצאן! אמר לו החידושי הרי"מ שהוא רוצה לשמוע ממנו תירוץ. אמר הרה"ק מרוז'ין, שעל ידי זה ששאל לא הרג את אגג זכינו אנו ל"קיימו וקבלו" - קבלת התורה המחודשת של פורים!

[מצינו שדברי הנביא יכולים להתפרש בכמה אופנים לפי העניין. כמו למשל נבואת יונה (יונה ג, ד) "נינוה נהפכת", שהפירוש הפשוט הוא שאנשי נינוה ייעשנו ונינוה תתהפך כסדום ועמורה, אך כיוון שחזרו בתשובה לא הפך הקב"ה את נינוה, ומעתה הפירוש בפסוק הוא שנינוה נהפכת מרע לטוב, מרשעים לצדיקים. וכמו כן הוא ביחס למילותיו של שאול המלך "הקומותי את דבר ה'"].

על פניו זה נראה ווארט נאה, אולם כשמבוננים לעומק

שבמצב כזה של קירבה הם יקדימו נעשה לנשמע. אבל בפורים התברר והתגלה שהקשר עם הקב"ה הוא הרבה יותר עמוק – זהו קשר בל ינותק, שאינו תלוי כלל ועיקר במצבם של בני ישראל ובטיב הקשר מצידם, וגם במצב שפל בו נהנו מסעודת הרשע ולא הרגישו פסול בכך, הרי ברגע אחד חזרו למוטב על ידי ההתעוררות של מרדכי היהודי, ומידה כנגד מידה ברגע אחד התהפך הגלגל עליהם לטובה – אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם.

במילים אחרות:

הקשר עם הקב"ה במעמד הר סיני היה מצד ההשגות הגבוהות שהיו מנת חלקם של כלל ישראל באותו זמן, ואילו בפורים הקשר היה ללא כל השגות וברמה רוחנית ירודה מאוד. ואשר לכן, שתיות היין "עד דלא ידע" מבטאת את הקשר העצמתי הזה עם הקב"ה, שאינו תלוי במוח ולב שלנו.

בין "ידע" ל"לא ידע"

ה"משתה" כולל גם סעודה, משלוח מנות ומתנות לאביונים – כיצד מצוות אלו מבטאות את הרעיון הנ"ל?

הקשר העצמי של קודשא בריך הוא וישראל, להיותו "אהבה שאינה תלויה בדבר", לכן הוא משתייך בעיקר לגוף היהודי. וכמו שכותב אדמו"ר הזקן בתניא (פרק מט) שבחירת הקב"ה בישראל היא "בגוף הגשמי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם". שכן הגוף, שאין בו שום מעלה מהותית, דווקא הוא יכול לבטא את הקשר העצמי עם הקב"ה, שאינו תלוי בשום עניין.

לכן מצוות היום של פורים עוסקות בדברים גשמיים, באכילה ושתיה, משלוח מנות ומתנות לאביונים – כי דווקא צרכי הגוף מבטאים את מהותו של יום זה.

ידועים דברי הלבוש בהלכות חנוכה, המבאר שמלחמת היוונים הייתה נגד קיום המצוות, ולכן תיקנו את מצוות החנוכה בעניינים רוחניים – להודות ולהלל והדלקת נרות, אבל גזרת המן הייתה להשמיד ולהרוג ולאבד את הגופים, ולכן מצוות הפורים הן במשתה ושמחה שהם עניינים גופניים.

אבל בעומק העניין, גם הגזירה על הגוף היא עניין רוחני, ועוד יותר מגזירת היוונים, כי דווקא בו מתבטא הקשר העצמתי עם הקב"ה, כנ"ל. בכלל, צריך לדעת שבכל מצוות התורה, הפעולות הן כלי ביטוי לתוכן הרוחני שלהן, וכמאמר "מצוה בלא כוונה – כגוף בלי נשמה", כוונת ותוכן המצוה היא ה"נשמה" של המצוה. אשר לכן אין להסתפק בעיסוק בצד הגשמי או הטכני של המצוה – עם כל מעלתו שהוא הקובע אם המצוה נתקיימה כהלכתה אם לאו – אלא ההרגשה צריכה להיות סביב המשמעות והתוכן של המצוה.

לכן אצל חסידים פשוט הוא שלפני כל מועד עוסקים בספרי חסידות היוצקים תוכן רוחני למצוות התג. כי לפעמים מרוב שעסוקים בפרטי המצוה, לא מצליחים להגיע לעיקר נשמת המצוה.

כך גם בפורים: לפני שמתעלים ובאים ל"לא ידע", צריך להיות "ידע" בשופי – ללמוד ולהכיר את תוכן עניין הפורים ומה הוא בא להשפיע עלינו, ומה לוקחים מהחג להנהגת ימות השנה.

בכלל, על התורה כתוב "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", שהתורה היא ירושה לכל אחד מישראל, אך לאורך אמרו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". הא כיצד?

ההסבר הוא פשוט: התורה שייכת לכל אחד. אבל כדי שהיא תשפיע על האדם באופן פנימי, עליו "להתקין" את עצמו ולעשות עצמו כלי שה"מסר" של התורה יחדור בו...

כך גם בנוגע ל"לא ידע" של פורים: אדם שמשתוקק כל השנה להתחבר לקשר העצמי עם הקב"ה, יכול בפורים לגעת במקום עליון ולהגיע מעל ומעבר לדרגה ולתפיסה שלו, וזאת על ידי איבוד הדעת, הדילוג מעבר להבנה והשגה, ועל ידי הרגשה בקדושת הזמן. אוראו תבוא לו ההזדהות עם המסירות נפש וייוולד בו חיבור שהוא ירגיש את הדבר הזה, ועם ההרגשה הזאת הוא יכול ללכת לבטח בדרכו כל השנה. ■

זו הייתה בתכלית ההידור, וכמבואר בגמרא על הפסוק "כרצון איש ואיש" – "כרצון מרדכי והמן", ומי שרצה מזון כשר הועמד עבורו על ידי בית המלכות שירות של מנות מזון כשרות, ועד כדי כך שמצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק מט) שה"חברים" שאכלו חולין בטהרה יכלו לאכול שם חולין על טהרת הקודש... הכל היה "כשר וישר"!

מהו, אם כן, גודל הפגם בהנאה מסעודתו של אותו רשע, עד כדי גזירת כליה?!

אלא הדבר מבואר מדברי הגמרא שם שמשתה אחשוורוש היה לציון שבעים שנה של גלות בבל, כאשר לפי חשבונו סבר אחשוורוש שביית המקדש לא ייבנה עוד. לכן הרהיב עוז להוציא למשתה את כלי המקדש ולבש בעצמו בגדי כהונה – הוא "חגג" את חורבנו הסופי של בית המקדש!

גם אנשים כערכנו יכולים להרהר כמה גדול היה צער השכינה למראה משתה שכזה. הרי "יום שמחת ליבו זה בנין בית המקדש", כדברי המשנה בסוף מסכת תענית, וכאן נערך משתה על חורבנו של בית המקדש...

עתה מובן שהשתתפותם של בני ישראל במשתה זה הייתה עלבון גדול מאוד לשכינה. ואמנם ברובד החיצוני הייתה זו סעודה כשרה בתכלית ההידור, אבל משמעותה של הסעודה כולה היא – הפניית עורף גמורה לאבינו שבשמים.

מובן אפוא גודל השפלות בה היו בני ישראל שרויים באותה תקופה כאשר הלכו מרצונם להשתתף במשתה נורא זה.

מה הפירוש באמת? הרי אוכלי חולין על טהרת הקודש בוודאי היו בעלי דרגא גבוהה – ואיך מלאם לבם לשבת במשתה כזה?!

קשה לדבר על תופעה זו מהמבט שלנו, שהרי ודאי שאין לנו כל השגה במה שהיה אצלם. אבל אפשר לדבר על תופעות דומות אצלנו:

אפשר ללכת בדרכי החסידות, ללמוד ספרי חסידות ולחזור על ווארטים חסידיים – ועדיין כל זה יהיה "מצות אנשים מלומדה". אם לא פותחים מעט את ה"לב לדעת ועיניים לראות", יכול להיות מצב שהלב והמוח יישארו אטומים, וכל החסידות תהפך להיות משהו שאינו אלא הנהגה מצד הרגילות. יש כזה ביטוי במסילת ישרים (בתחילת פרק יח) "גלמי חסידות".

כך יכולה להיות מציאות של יהודי מדקדק במצוות, נוהג בפרישות ואוכל חולין על טהרת הקודש, אבל כל זה בתורת "הנהגה" חסרת הכרה פנימית, עד כדי כך שלא מרגישים את הסתירה הפנימית לחגוג את חורבן בית המקדש באמצעות אכילת חולין בטהרה...

אחד מעונותיהם של בני ישראל

בזמן בית המקדש הראשון היה, ש"העמידו צלם בהיכל".

אמרת פנחס פירוש: הם המשיכו לעבוד את ה' בבית המקדש, הקריבו קרבנות תמידין כסדרם ומוספין כהלכתם, כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וכו' – אבל זה לא היה אמיתי מבפנים, רק "חיקוי". הם פשוט המשיכו את מה שראו בכל השנים ובכל הדורות, כאילו "צילמו" – "צלם" – את מה שהאבות נהגו ועשו גם הם כך, אבל הכל היה "מכני", ללא הרגש פנימי...

נחזור לענייננו:

בני ישראל מצידם נמצאים במצב כה שפל, הם מפנים עורף אל הקב"ה, ואילו הוא מצידו טווה את חוט הצלה שיביא אותם לידי תשובה שלמה והצלה פלאית!

כאן טמון עומק החידוש של פורים: במעמד הר סיני ניתנה התורה לישראל כשהיו במצב ומעמד נעלה של קרבת אלוקים – "קירבנו לפני הר סיני", "ואביא אתכם אלי", ואין פלא

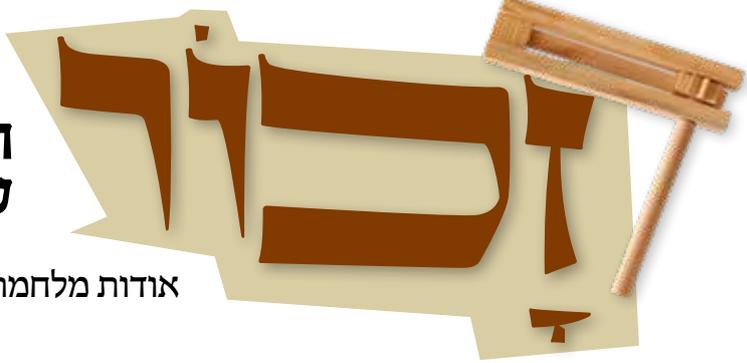

הדרך למחיית עמלק הפנימי

ניצוצות מכתבי חב"ד

אודות מלחמת עמלק בעבודת האדם

לומד ומתפלל – אבל בקרירות

באחד ממכתביו מתאר אדמו"ר הריי"צ את הרושם העז שעשו דבריו של אביו, אדמו"ר הרש"ב, במאמרו ד"ה זכור וגו' תרע"ט, על קהל החסידים.

אחת הנקודות שנתבארו במאמר היא – ההעזה והחוצפה המיוחדת שבקליפת עמלק לגבי שאר הקליפות. שאר הקליפות מנגדות אל הקדושה רק מצד העלם והסתר האור האלוקי, אבל כאשר מאיר גילוי אור אלוקי הן בטלות; ואילו קליפת עמלק עומדת נגד גילוי אלוקות. והיינו הגם שיש גילוי אור אלוקי באדם על ידי לימוד התורה ועבודת התפילה, מכל מקום פועל עמלק שלא יתפעל בלבו. וכמאמר "יודע את רבונו ומכוון למרוד בו".

וכך כותב במכתבו:

"לפני ניצב כמו חי המחזה ההוא, מראה פני קודש הקודשים באמרו דברי קודש אלה. באזוני צולל הוד הדרת קולו אשר בהגיגו בער אש אלוקי, וחיל ורעדה אחזונו אז, כל העומדים בהיכלו לשמוע את דבר ה' הנובע מפיו הקדוש, ושעות אחדות היינו כולנו כהלומי רעם, ידידינו החסידים הרב הבלין והרב שימחויטש זלגו עיניהם דמעות בשעת ה'חזרה'.

"אודות מי מדבר הוד כ"ק אאמו"ר במאמרו זה? אודות מי שהוא מתבונן בעניין אלוקי בשכלו ויודע אלוקות במוחו, אבל הוא לא מתפעל מזה בלבו! חוסר ההתפעלות אינו בא מצד העדר ההתעסקות בעבודת ה', הוא כן מתעסק בעבודת ה'! הוא לומד חסידות ומתפלל עם התבוננות בעניין אלוקי, אבל זה בקרירות..."

אדמו"ר הריי"צ – אגרות קודש ח"ה עמ' שי

ומתאנח על זה, הרי זה שובר ומאבד קליפת עמלק.

ובכדי שיהיה כל זה באמת, העצה לזה הוא – ענין הביטוישם, שיבטש את עצמו בקול רעם ורוגז. דהנה עמלק נמשל לכלב, ומה דרכו של כלב? לרדתו במקל כר'. וכמו באיש העז והחצוף, העצה אליו לכוזתו בכל מיני בזיון ועל ידי זה הוא נופל, דעם היות שהוא שפל בעצם ויודע שפלותו ופחיתותו, והגבהתו הוא מצד עצם העזות, ומכל מקום אנו רואים בחוש כשצועקים עליו בקול גדול ומבזים אותו הרי הוא נופל ממהותו. ודווקא לא על פי טעם, שאם יאמרו לו "איך תעז לאיש גדול כזה?", לא יועיל. כי אם הרגזה לבר זה דווקא מועיל לו.

ולכן הזכירה הוא עניין עיקרי שעל ידי זה שדואג תמיד על הרע דעמלק, על ידי זה נעשה מחיית קליפת עמלק ואברון שלו.

אדמו"ר הרש"ב – ד"ה זכור וגו' תרס"ה

הטלת ספקות

קליפת עמלק פועל ענין הקרירות, שלא יתפעל משום דבר. והיינו שגם כאשר מראים מלמעלה דבר פלא, שזהו ענין גילוי אלוקות למטה, הנה ענינו של עמלק הוא לקרר ולהכחיש ולומר שאינו כן. וכאשר אינו יכול להכחישו לגמרי, אזי מתחכם לקררו ולומר שאין זה פלא, דכיון שזהו עניין שנעשה על ידי הקב"ה שהוא כל יכול, הרי לגביו אין זה פלא כלל, ואם כן למה יתפעל מזה.

ואם הפלא שבדבר הוא מוחשי כל כך שאינו יכול גם לקרר הפלא שבדבר, אזי מקררו לעשות הסכם בנפשו שהפלא לא יפעול בו התפעלות. וגם כאשר מוכרח שהפלא שבדבר יפעול בו התפעלות, אזי מקררו לעשות הסכם והחלטה שההתפעלות לא תפעול עליו לשנות הנהגתו ומכל שכן לשנות מהותו.

וזהו ענין קליפת עמלק, שהגם ש"יודע את רבונו", היינו שיש אצלו גילוי אלוקות, מכל מקום, הרי הוא מתייגע ו"מכוון למרוד בו" על ידי זה שפועל עניין של קרירות.

כ"ק אדמו"ר זי"ע – ד"ה זכור וגו' תשי"ח

מלחמתו – להפריד בין המוח ללב

עמלק: עם – מלק, ומליקה מן העורף. וביאור העניין, כי מעלת ישראל "כי עם קשה עורף הוא", שלכן ביקש משה "וסלחת", שהם מבחינת 'עורף' דקדושה, שיכולים לכוף את הלב בשבירת התאוות וכבישתן, ולעמוד נגד כל מונע בהתגברות ובחוזק. ונקרא בחינת 'עורף', שהעורף הוא המחבר ומקשר המוחין שבראש להיות להם התפשטות בגוף, שעל ידי זה נמשך אל הלב להטות ללב האיש ולהפכו.

וזה לעומת זה הוא בחינת עמלק הוא עורף הקשה שבקליפה. והיינו שגם אם לבבו יבין בעבודת ה' שכן יאתה, לא די שאינו מכריח את לבו לכופו ולהטותו לאהבת ה', אלא אף גם זאת שעושה ההפוך לגמרי.

אדמו"ר הזקן – תורה אור פה, ב

מחייתו ואיבודו על ידי הביטול – אנשי משה

במלחמת עמלק כתיב "ויאמר משה וגו' בחר לנו אנשים" – לנו דווקא. שלכבוש מלחמת עמלק צריכים 'אנשי משה' דווקא. ובחינת משה הוא כמ"ש "ונחנו מה", בחינת ביטול והתכללות לגמרי באור-אין-סוף ב"ה.

אדמו"ר הזקן – תורה אור פג, ב

עבודת הזכירה – הביטויש

ענין הזכירה ["זכור"] הוא, שזוכר רע בעיניו הרע דעמלק, ודואג בנפשו על זה שנמצא אופן רע כזה שאינו נכנע מאור האלוקי, ואדרבה עומד לנגד שלא יפעול האור האלוקי שום התפעלות והתעררות כלל. והדאגה הזאת שדואג

זכותו של עמלק...

הרה"ק רבי הלל מפאריטש, מגדולי חסידי האדמו"ר האמצעי, סיפר שהפך לחסיד הודות... לעמלק. ומעשה שהיה כך היה:

פעם אחת, בשעה שטרם גילה את אור תורת החסידות, הזדמן לעיר מגוריו חסיד אחד שמשך את לבו בהנהגותיו. ביום השבת – היה זה בעת קריאת פרשת זכור – התבונן ר' הלל באורח, וראה לפי תווי פניו כי רוחש הוא שנאה עזה עד מאוד לעמלק.

לאחר הקריאה ניגש אליו ואמר לו: "שאלה לי אליך, ר' יהודי: מה עשה לך עמלק שאתה שונא אותו כך בכל לבך?"

השיב האורח – היה זה רבי זלמן זעזמיר, מגדולי חסידיו של אדמו"ר הזקן: "רצונך לדעת? סע לחצרו של רבי...". סבר ר' הלל וקיבל.

"הנה כך" – היה מסיים ר' הלל את סיפורו – "בזכות עמלק, הייתי לחסיד..."

לקוטי סיפורים (הרב חיים מרדכי פרלוב) עמ' רצו

יצחק הורוויץ

מארבע כנפורת הארץ
סיפורים של אור
מבתי חב"ד ברחבי העולם

ובכל מדינה ומדינה

הרב יקותיאל קלמנסון • אנדורה לה וולה, אנדורה

גרידא. למרות הזהות הכפולה שבית הכנסת עטה על עצמו, עבור מאות יהודי אנדורה ובני משפחותיהם זהו לב זהותם היהודית. ממבנה זה על אגפיו השונים מתפתחת ונפרצה פעילותו רחבת הכנפיים של הרב קלמנסון.

לך לך מארצך

הרב יקותיאל קלמנסון הוא יליד ברוקלין, ניו יורק. את תורתו קנה במבצרי התורה החב"דיים בדטרויט, מישיגן, ובארץ הקודש, ואת לימודיו להוראה עד להסמכתו עשה בישיבת חב"ד המרכזית בברוקלין.

לאחר נישואיו עבד לבית פרידמן, ממשפחות השלוחים הוותיקות לערי השדה בארגנטינה רבתי, החל הזוג הצעיר באיתור מקום שליחותו על פני הגלובוס. הפור נפל בתחילה על העיר נינגבו שבמזרחה של סין, שם במשך כעשר שנים פעלו עם חמשת ילדיהם גדולות ונצורות. אך בשנים האחרונות, עם עזיבת האוכלוסייה היהודית המקומית, משפחת קלמנסון צררה את מטלטליה בשנית – מוכנה למשימתה הבאה בכל מקום שיירדש.

"הקהילה בנינגבו התבססה על אנשי עסקים שהתמקמו בעיר", מסביר הרב קלמנסון את הרקע לדברים. "זו הייתה קהילה גדולה ומבוססת, אך לאחר שפרצה מגפת הקורונה הטילה הממשלה סגרים כבדים, רבים מהמפעלים נסגרו ואנשי העסקים היהודיים עזבו בזה אחר זה. גם לאחר שהסתיימה המגפה הטילה ארה"ב מכסים כבדים על סין והעסקים לא התאוששו, כך שבעלי העסקים לא שבו עוד והקהילה הידלדלה וסיימה את ימיה. פנינו אפוא לחפש מקום אחר בו נקבע את חיינו, כשלאחר זמן נודע לנו על אנדורה המשוועת לרועה רוחנית".

הקהילה המקומית באנדורה קיבלה את פני רבה החדש בהתרגשות והרעפת אהבה. "כאמור, במשך שנים הסתמכו השירותים היהודיים במקום – חינוך, מזון, כשר, מקווה טהרה וכדומה – על הערים הקרובות: טולוז וברצלונה, ואילו עתה עם בואנו ההגרשה הייתה שאנדורה הופכת למעיין נובע עצמה, כמדינה שאינה נשענת על אספקה רוחנית חיצונית", מדגיש הרב קלמנסון את התמורה המשמעותית שחוהה המקום.

בחודש האחרון חוללה הנסיכות סערה תקשורתית שהכתה גלים ברחבי העולם, כאשר באירוע תרבות מקומי נתלתה על חבל בוכה בדמות ישראל – דבר שעורר מחאה חריפה בידי גורמים מישראל וממדינות שונות. עם זאת, הרב קלמנסון ממחר להרגיע אותנו. "בדרך כלל רגוע כאן. אין כאן מחוללי פשע או קיני אנטישמיות. תיאורטית, ניתן ללכת ברחובות העיר גם בחצות הלילה או לפנות בוקר ללא חשש. ברם, מבחינת ההתפתחות חיי היהדות אנו אכן עומדים בפני אתגר לא קל כאשר צרכים בסיסיים עודם חסרים כאן, ועל כולנה – מקווה טהרה, כאשר אנו בוחנים בכל עת את הנדרש מאיתנו לעשות בנידון".

בניית המקווה אינה רק אתגר מהצד היהודי-דתי המתנגש עם חוקי המקום, אלא גם מהפן הטכני-כלכלי – קשה למצוא מקום מתאים לבניית מקווה בשל יוקר הדיור הגבוה בנסיכות. "מחירי הדיור גבוהים כאן בצורה דרמטית", מסביר הרב קלמנסון. "בגלל שהמקום מהווה מקלט מס, אנשי עסקים רבים רוכשים או שוכרים כאן דירות, והדבר גורם לעלייה תלולה במחירי הדיור. להם הדבר כדאי, כך הם חוסכים מיליוני יורו בשנה בשעה שהם משלמים כמה אלפי יורו לשכירות לחודש, אבל מי שאין לו הון שכזה מתקשה עד מאוד לשכור מקום לצרכיו. זו בעיה חמורה שהמדינה מנסה לטפל בה, בינתיים ללא הצלחה.

מעתם על עיר בירה בה ישנן רק ארבעים מוניות? איך מתארגנת קהילה יהודית במחוז קתולי האוסר על כל פולחן דתי שאינו נוצרי? וכיצד התמנה רב ירא שמיים למדינה אחרי יותר מאלף שנות של קיומה בלעדיו?

את בקשת ההסבר ל"ונהפוך הוא" הזה צריך להפנות אל הרב יקותיאל קלמנסון, רב הנסיכות הזעירה של אנדורה שבלב אירופה.

הנסיכות השוכנת בהרי הפירנאים בין צרפת לספרד, קיבלה עצמאות ממלך צרפת לפני כאלף שנה, ולמרות מידותיה הצנועות היא מוכרת כמדינה עצמאית באו"ם. אנדורה ממוקמת בגובה ממוצע של כמעט 2,000 מטר, והאקלים בה קריר ומושלג בחורף ונעים בקיץ – תנאים שהפכו אותה ליעד סקי ונופש מבוקש, ותעשיית התיירות שלה מושכת למעלה מ-12 מיליון תיירים בשנה, בהם אלפי יהודים.

אוכלוסייתה מונה 85,000 תושבים בלבד, מתוכם מאות יהודים. הנוכחות היהודית במדינה החלה להירקם במהלך מלחמת העולם השנייה, אז נמלטו לאנדורה הניטרלית אלפי יהודים מצרפת בניסיון להינצל מרדיפות הנאצים ימ"ש. מאוחר יותר התווסף גל הגירה ממרוקו, לאחר שיהודים רבים נמלטו ממנה בימי מלחמת ששת הימים. גל זה האחרון הוא שהניח את הבסיס לקהילה המוכרת כיום. נוסף על כך, בשנים האחרונות, עקב היותה מקלט מס, היגרו אליה אנשי הייטק רבים ובעלי חברות שחלקם יהודים.

"בעבר", מספר הרב קלמנסון על ראשית ימי הפעילות החב"דית במקום, "לכבוד חגי חנוכה ופורים היו נשלחים מהעיר טולוז שבצרפת הסמוכה תלמידי ישיבה על מנת לערוך באנדורה תפילות חג ופעולות לזיכוי הרבים במצוות היום, וכמו כן לרגל ראש השנה ויום הכיפורים היו מגיעים בעלי תפילה מפרזו. גם מהצד הספרדי סייעו השלוחים במדינה, כאשר בית חב"ד ברצלונה שמר על קשר עם יהודי הקהילה וסייע להם בכל אשר נדרשו לו. עם זאת, חסרוננו של רב מקומי היה מורגש מאוד. לא הייתה דמות שבכוחה ללמד את הילדים והמבוגרים תורה, וכך אף שרבים מהיהודים המקומיים באו ממשפחות שומרות מסורת – הם לא ידעו הרבה מדי ולא יכלו לשגשג בחייהם הרוחניים".

"כיום", הוא מציין, "יש לאלף יהודי המדינה בית וכתובת לכל עניין. בבית חב"ד מתקיימות תפילות כסדרן, נערכים שיעורי תורה לנוער ולמבוגרים, מופעל בית-ספר-יום-ראשון לילדים, ואנו גם מספקים לקהילה ולמבקרים הרבים מזון כשר במשך כל השבוע ועורכים סעודות שבת וחג קהילתיות".

למרות הנינוחות שמשרה הרב קלמנסון בנועם שיחו, החיים היהודיים באנדורה שונים מאוד ממה שאנו מכירים במדינות אחרות באירופה. אנדורה היא מדינה קתולית באופן רשמי, וחוקיה ההיסטוריים אוסרים על הקמת מקומות פולחן שאינם תואמים למנהגי המקום... מסיבה זו, עד היום הזה אין במדינה בתי כנסת רשמיים, כאשר באופן מעשי מצאו יהודי הקהילה פתרונות יצירתיים. במשך שנים התקיימו תפילות במבנים פרטיים ובמרכזים קהילתיים, ולפני זמן מה הצליחו אנשיה להתאגד כשהם מייסדים את 'אגודת תרבות יהודי אנדורה', שתחת כנפיה הקימו בית כנסת השוכן למרגלות מרכז רפואי – כביכול היה זה מרכז תרבות

קיימו וקיבלו היהודים. קריאת מגילת אסתר באנדורה

לכבוד פורים אנו נוהגים לשגר משלוחי מנות לכל אחד מחברי הקהילה, על מנת לשתף אותם במצוות היום וללמדם לקיים גם הם עם אחיהם משלוח מנות ומתנות לאבינונים. באותה שנה מדוברת הכנו מבעוד מועד את משלוחי המנות בעמל רב, סידרנו אותם בארגונים כשהם ערוכים ומזומנים לחלוקה - אלא שבבוקר יום הפורים התברר לי שהרכב שלי שבת ואינו מניע...

"לא התמהמהתי, הזמנתי מונית מקומית והעמסתי עליה את ארגזי משלוחי המנות בכונה לצאת איתה לסבב בעיר ולחלק אותם. רק כדי לסבר את אוזנכם, מוניות באנדורה אינן עניין של מה בכך. זו עיר קטנה יחסית שבה ניתן להגיע כמעט לכל מקום בהליכה רגלית, וכיוון שכמעט כל התושבים מחזיקים ברכבים משלהם - עובדה היא שכמעט אין מוניות בעיר, אולי ארבעים במספר לכל היותר. מטבע הדברים, לא היה קל להשיג מונית באופן מיידי, אך לא ערכתי חשבונות ובסופו של דבר השגתי בתעריף גבוה ביותר מונית ללא הגבלת זמן ויצאתי לסבב המצוות.

"בתוך כך, הגעתי לביתו של אבי מידענו. הוא קיבל את פניי בשמחה והודה לי בכנות על משלוח המנות, אך כאשר סבתי על עקביי לעבר המונית הבחין אבי בנוכחותה ושאל אותי: 'כבוד הרב, למה לך לנסוע במונית?'. לא היה צורך להסביר לו. כאמור, כולם יודעים שבעירנו נהגי המוניות נוטלים הון עתק בשכרם. הסברתי לו שלצערי הרכב שלי שבת, ולא נותרה לי ברירה אלא להסתייע בשירותיה של מונית מקומית. אבי לא קיבל את דבריי ותכף אמר לי ברוחב לב: 'אתה רואה את הרכב שלי? - כשהוא מצביע על רכב יוקרה מצוחצח שחנה בפתח ביתו - הנה, קח אותו ועשה איתו את הסבב של משלוחי המנות...'

"סירבתי בתחילה, היה זה רכב יקר ומפואר וחששתי לקחת אחריות אם חלילה יארע לו נזק כלשהו במהלך היום, אבל אבי התעקש, שלף את המפתחות והוביל אותי יחד עם הארגונים אחר כבוד אל הרכב. 'כבוד הרב', אמר בתחינה, 'בבקשה ממך, גם אני רוצה לקחת חלק במצווה הזו...'

"וראו זה פלא: מאז המקרה הזה בחצר ביתו של אבי, היהודי המנוכר ליהדותו, משהו השתנה אצלו. הוא החל לפקוד את בית הכנסת ולהתחזק במצוות. מה הוביל לכך? האם כיוון שראה כמו ענינו את המסירות לדבר מצווה? האם ההשתתפות שנתן מממונו ורכושו לצורך הפצת מצוות פורים היא שחוללה בו את המהפך? אין איתנו יודע עד מה בנפשו של יהודי. אבל על זה אמרו חכמינו שהכירו במהותה של נשמה: מצווה - מלשון צוותא וחייבור עם הקב"ה - גוררת מצווה. לעולם אינך יודע מה יכול להשיפע ולשנות את עולמו של יהודי. לנו לא נותר אלא לקיים בנו את מאמר המדרש 'היו מכבדין את המצוות שהן שלוחיי, ולהניח לשלוחי ה' לבצע את משימתן - ונהפוך הוא, אשר ישלטו היהודים המה ביצרים...'

"גם אנחנו", הוא ממשיך ומספר, "כשחיפשנו מקום להתגורר בו, לא מצאנו מקום מתאים במחיר סביר בתוככי עיר הבירה עצמה, ולכן בינתיים אנו מתגוררים בפרבר הסמוך לעיר, כאשר בשבת אני צועד רגלית שעה ומחצה כדי להגיע לבית הכנסת. לאור נתונים אלה, קשה מאוד למצוא מקום מתאים לבנות בו מקווה טהרה". אך לא איש כמו הרב קלמנסון ייפול ברוחו בשל נתונים יבשים. "בעזרת ה'", הוא אומר באוזנו באמונת אומן, "ובכוחו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שאנו פועלים כאן בשליחותו, אני בטוח שנצליח".

הגילוי המרעיש על הציון

את אמונתו העזה במסלול חייו הפתלתל שואב הרב קלמנסון לא רק מספרי החסידות בהם הוא הוגה או ממסורת אבות; לדבריו, הוא זוכה לליווי שמיימי על כל צעד ושעל, ומדי דברנו הוא נזכר בסיפור המנחה את דרכו ומעודד אותו בכל עת שמגיע האתגר התורן לפתחו.

"ככל חבריי השלוחים וחסידי חב"ד באשר הם, כמו גם יהודים מעמך ישראל בכל אתר ואתר, בכל פעם שצפן בחיינו קושי או שאני עומד בפני שאלה בלתי פתורה, אני מעלה את העניין על הכתב ומשגר אותו אל ציונו הקודש של הרבי זי"ע, בבקשה לסייעתא דשמיא. בין אם מדובר בגיוס מימון לפעילותנו, בהשגת תורם לספר תורה, או בהתמודדות להצלת נפש יהודית אי-שם - על כל דבר אני כותב ושולח על הציון, כאשר עותק מהמכתבים אני שומר לעצמי במשרדי. פעם-פעמיים בשנה אני עורך מסע לציונו של הרבי, ובהזדמנויות אלה אני מביא עימי את כל המכתבים הללו ומשאיר אותם בעצמי על הציון.

"בשנותיי האחרונות בסין היה לי קושי משמעותי עם הוויזה - אשרת הכניסה למדינה, וחששתי שאם אצא מהמדינה לא אצליח לחזור לשם. לכן נשארתי בסין תקופה ארוכה ולא יצאתי ממנה. אמנם לא סברתי שיגרשו אותי בשל כך מגבולות המדינה, אך חששתי שבמקרה שאצא ממנה - יתעלמו ממני ולא יניחו לי להיכנס כשארצה לשוב אליה. במשך התקופה הארוכה יחסית הצטברו תחת ידי עשרות מכתבים ששלחתי לציונו של הרבי, כאשר אלה ממתנינים לתורם שאעלה על הציון ואניח אותם במקום הקודש כמו ידיי. ואכן, לאחר תקופה ארוכה סוף-סוף יצאתי לנסיעה קצרה מסין, ותכף עשיתי את דרכי לעלות על הציון כשעמי צעירים המכתבים המסכמים שאלות ותהיות שנפרשו על פני תקופה ארוכה.

"עמדתי בציון ובידיי ערמת המכתבים הגדולה", מספר הרב קלמנסון ורטט נשזר בקולו, "ובתוך כך כמו אמרתי לעצמי: הנה עבר זמן כה רב מאז כתבתי אותם, הבה ואראה מה היו הנושאים שהטרידו את מנוחתי ומה אירע איתם. פתחתי וקראתי מכתב אחד כשבתוך כך נזכרתי בסיפור הרקע שמאחוריו, והנה אני מבחין שלמעשה הבעיה הזו נפתרה כעבור זמן קצר באופן בלתי צפוי. פתחתי את המכתב השני, קראתי את תוכנו - ושוב: גם בעיה זו נפתרה. כך, מכתב אחרי מכתב, בקשה אחרי בקשה - כל תהייתי ובקשותי נפתרו ונסתלקו אחת לאחת, כאשר רבות מהן התיישבו בצורה פלאית ובלתי צפויה, בדרכים שלא יכולתי להעלות על הדעת בעת הכתיבה.

"ליבי התמלא בהתרגשות עד כלות, ופרצתי בכבי של הודיה. גערתי בעצמי כיצד זה בתוך שגרת הפעילות לא הבחנתי כיצד כל בקשותיי התמלאו ללא יוצאת מן הכלל. זה היה עבורי רגע מוכונן, בו חשתי בעוצמה רבה את כוחו של רבנו המשלח, וראיתי כמו עיניי כיצד זכותו מגנה עלינו ועל כל ישראל כאשר הוא מלווה נאמנה את שלוחיו בכל אשר ילכו. לא פלא כי למרות הקשיים המתעוררים חדשים לבקרים, אני בטוח שבסופו של דבר נצליח כאן בכל אשר נעשה".

המהפך הפורימי

מאות יהודים הפזורים במרחק זה מזה הופכים את הניסיון להתאגדותם למשימה הדורשת משאבים רבים ואורך רוח. חלקם יהודים המכונים 'מסורתיים', כאלה השמחים להגיע לבית הכנסת החדש, אך ישנם גם רבים אחרים שעודם רחוקים מחיי הקהילה כמו גם מחיי יהדות בכלל. אלה זקוקים לעידוד וליחס אישי על מנת לעורר בהם את הניצוץ היהודי הנסתר, זה שעליו אמרה כנסת ישראל "אני ישנה" אבל "ליבי ער".

על אחד היהודים הללו מספר הרב קלמנסון:

"בין מכרינו ישנו יהודי, שלצורך העניין נכנה אותו אבי. אבי הוא איש הייטק המתגורר במקום עם משפחתו מזה תקופה ארוכה. במשך זמן רב ניסיתי ליצור קשר ממשי עימו, אבל בתחילה מאמציי לא עלו יפה. היינו משוחחים טלפונית שיחות נעימות ומנומסות, אבל בכל פעם שהזמנתי אותו לסעודת שבת או שהצעתי לו להגיע לבית הכנסת ולהשתתף באירועים שערכנו - תמיד הוא דחה אותי בנימוס ובתואנה ש'זה לא בשבילי'... השינוי קרה - איך לא - ביום המסוגל לשינוי, יום הפורים. 'מדי שנה

אינעם יהודי - מאז ועד היום

התוועדות פורים בנוסח חב"ד על אדמת וינה הצוננת < הבושם שעשה את כל הדרך מחשכת הקליפות הטמאות אל אורו של עולם > והעצה ששימשה את משה רבנו ואת מרדכי בדורו - סוד ההמתקה

הוסיף ובירך במטבע לשון מיוחדת: "שהמשפיעים יהיו משפיעים טובים, והמקבלים יהיו מקבלים טובים".

הרבי הריי"צ הרגיש שזו עת רצון, ומשכך הרהיב עוז וביקש מאביו אולי אחרי מכתב כזה שגרם נחת רוח, יזכו החסידים להמשך ההתוועדות בנוכחותו. הרש"ב הסכים, וחיש מהר החסידים נכנסו להיכלו של הרבי והתוועדות מוצאי החג הלכה ונמשכה.

אחד מן החסידים כבר היה מבוסס דיו לאחר קיום מצות היום, והתחיל להתייפח בככי: "רבי, איך מתעלים, איך מתרוממים?" הרבי הרש"ב ענה לו: "בשביל להתעלות גבוה - היכנס לתוך העגלה שלי. העגלה שלי עמוסה זיעה ודמעות של עבודת ה' ועבודת המוח". מיד שאל חסיד נוסף את הרבי: "רבי, מה הן המדרגות כדי להיכנס לעגלה?" ענה הרש"ב: "יש ארבע מדרגות, ואפרט שתיים מתוכן. אחת, לוודא שבכל דבר גשמי שאנו באים במגע עימו תהיה איזו תועלת רוחנית. ומדרגה שניה - לחשוב בכל יום במשך 15 דקות עניין מתורת החסידות".

צא ולמד מה גדול כוחה של בשורה טובה שמדווחים החסידים והתלמידים לרבע, וכמה נחת רוח הם יכולים להסב לו.

מרדכי - מור דורו

בכלל, אם אנו מדברים על התוועדות הפורים אצל רבותינו נשיאינו ואצל חסידי חב"ד באשר הם, אציין שרואים בהן הנהגה הפוכה מהרגיל. כשבכל אתר ואתר רגילים אנו למחזות של שמחה פורצת גדר ברחובות הערים ובסעודות הפורים, הנה דווקא אצל חסידי חב"ד שיודעים במשך כל השנה פרק בשמחה - התוועדות הפורים מאז ומעולם הינן התכנסויות פנימיות הנושאות דרישה ותביעה עצמית להתמסרות לעבודת ה' עד עמקי הנפש מתוך התעוררות תשובה ברוח היום.

מי שזכה להשתתף בהתוועדות הפורים בבית מדרשו של הרבי זי"ע, רישומן בל יימחה מליבו. היו אלה מעמדים ארוכים בזמן - שעות על גבי שעות של נביעה בסודות פנימיות התורה, דרכי החסידות ועבודת ה', כשעל הדברים חופפת דרשת הבעש"ט הידועה ש"הקורא את המגילה למפרע - כדבר שאירע בעבר ואין לו השלכה על חייו עתה - לא יצא", וממילא חג הפורים דורש כאז כן היום את התגייסותו הפנימית של האדם לקשר את עצמו לתורה ועבודה במסירות נפש, מעבר להגבלות הסדר והדעת - "עד דלא ידע".

אנחנו נמצאים בהתוועדות פורים, ומשכך יש לדבר בעניין היום. ודאי אתם מכירים את שאלת הגמרא "מרדכי מן התורה מנין? דכתיב 'מר דרור', ומתרגמינן 'מירא דכיא'". זהו כמובן הציווי של הקב"ה לבני ישראל בפרשת כי תישא על לקיחת הסמנים שירכיבו את שמן המשחה, כשראשון לבשמים הוא "מר דרור". תשאלו: מהו הקשר בין מרדכי לבושם של שמן המשחה? ובכן, הבה ונראה.

לחיים לחיים ולברכה.

אספר לכם סיפור מעניין הקשור לחג הפורים במחיצת רבותינו אדמו"רי חב"ד.

בחורף תרס"ג, במשך כשלושה חודשים, היה אדמו"ר הרש"ב בעיר וינה שבאוסטריה לצורכי רפואה. עדות לדבר אנו מוצאים במחברת הרשימות של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע מימי חורפו, בה תיעד גם משיחותיו האישיות עם חותנו אדמו"ר הריי"צ, ובשנת תרצ"ב שמע ממנו על שהותו של אביו בתקופה המדוברת בווינה: "... בחורף הוא נסענו מפני זה לוויין, לשאול בעצת הרופאים".

אחד הרופאים הבכירים שבדק את הרבי, שהיה גם מוכר כבעל שם בחכמת הנפש, אבחן את חולשתו הרפואית כמונחים נעלים אלה - כלשונו של הרבי ברשימותיו: "המוח משיג מה שהלב אינו יכול להכיל, והלב אינו מכיל מה שהמוח משיג". אי לכך, יעץ הרופא לדאוג "אשר תהיה הסביבה שלו 'יפה': ילמדו דבריו ודיבוריו, ויראו שייודע לו על דבר זה וכו' - למען אשר על ידי זה יעוררו רגש הרוממות בנפשו".

המכתב שהסב נחת רוח

המחשה מפעימה ליישומה של עצת הרופא שהביאה להטבת מצבו של הרבי מוצאים אנו בסיפור הבא שאירע באותם ימים:

בעקבות שהותו של הרבי בווינה, גם חג הפורים במחיצתו נעשה שם - על אדמת אירופה ולא בחצר קודשו בעיירה ליובאוויטש שברוסיה.

באותה שנה פורים חל בערב שבת, ולכבוד היום הגדול באו חסידים ואורחים ממדינות רוסיה, פולין והונגריה. התוועדות סעודת החג החלה בצהרי יום שישי ונמשכה לתוך ליל שבת, עד חצות הלילה. למחרת במוצאי שבת ביקשו החסידים להתוועד עוד ולהמשיך את שמחת שושן פורים, אך הרבי הרש"ב אמר שהוא אינו יכול להצטרף אליהם. בשל כך ישבו להם החסידים להתוועד בינם לבין עצמם, ועמהם גם ישב בנו יחידו של הרבי - הרבי הריי"צ.

בהמשך הלילה נכנס הגבאי והביא עמו חבילת מכתבים שהגיעו בדואר עבור הרבי. הריי"צ, שכיהן תחת אביו כמנהל ישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש, הבחין שבין המכתבים יש גם מכתב מהנהלת הישיבה, והסיק שזהו דו"ח על מצב התלמידים. הוא פתח את המכתב ועבר מלמעלה על תורפו, וכשראה שפירוט הדו"ח על תלמידי הישיבה ודאי יגרום נחת רוח לאביו, הלך מיד לחדרו, נקש בולת ונכנס והביא לאביו את המכתב.

הרבי לקח את המכתב כדי לעיין בו, והריי"צ שב להשתתף בהתוועדות החסידים. לפתע נכנס הגבאי לחדר ההתוועדות, ואמר לריי"צ שאביו הרבי מבקשו שיבוא אליו. מיד חזר הריי"צ לחדרו של אביו, וראה אותו יושב בפניו קורנות מעונג פנימי. הריי"צ שיער שזו תוצאה של המכתב, ואכן אביו אישר את הדברים באמרו שהדו"ח גרם לו נחת רוח גדולה בראותו כיצד הבחורים ביישיבה - אותה ייסד רק שנים אחדות קודם לכן - מתעלים בתורה ובעבודת ה'. הרבי

להפוך חושך לאור

הסמים לוקחים 'מור' שהוא כושם מדם חיה טמאה, ועושים אותה קטורת להקב"ה. זו התגלמות העניין של "אתהפכא חשוכא לנהורא", כאשר את החושך הגדול ביותר הופכים לאור הגדול ביותר.

זהו גם עניינו של סיפור חטא העגל – העוון ותיקונו: מעמד של ישראל באותה שעה היה חושך איום ונורא, ומתוכו התעלו למעלת "סלחתי כדברך" ביום הכיפורים, היום הקדוש. לזה ייקרא בצדק "אתהפכא" – להפוך את הבגידה הנוראה לסליחה ומחילה, וכל זאת בזכות משה רבנו.

ומעניין: על המילים "ויחל משה" מפורש במדרש שזהו גם מלשון "חילוי", מתיקות – להפוך מר למתוק. והרי זה גם מה שאירע במי מרה: בני ישראל באו למשה בטענה על מרירות המים, משה פנה עם בקשת ישראל להקב"ה, "ויורהו ה' עץ" – לשון הוראה ועצה – "וישלך אל המים וימתקו המים". היינו, שהעצה משמים הייתה שיעשה המר למתוק. בעצה זו השתמש משה רבנו אחר זמן גם בחטא העגל, ולכן נאמר בו "ויחל" – לשון מתיקות, כביכול הוא אומר להקב"ה: כשם שאז במרה לימדתני להפוך מר למתוק, כך אעשה בחטא העגל. והתוצאה לפנינו: לא רק שהקב"ה סלח ליהודים, אלא עוד זאת שהגיעו למעלת התשובה של יום הכיפורים.

לעניינו: מרדכי היהודי, בעל ה"מירא דכיא", פעל בדרך זהה. גם בזמנו החושך הרוחני של הגלות היה בשיאו. ישראל נדבקו בעבודה זרה והגיעו למצב בו כבר השתחוו לצלם, ולא יפלא שאחר כך גם נהנו מסעודת אותו רשע, כאשר באמצעות מעשה זה העניקו חשיבות ותפיסת מקום לקליפת אחשוורוש. ברם, מרדכי היהודי, על ידי עבודתו במסירת נפשו – "לא יכרע ולא ישתחוה" – הצליח להפוך את החושך לאור, עד ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר": המלך אחשוורוש, מתוקף מעלתו ושררתו, כאשר רק לפני זמן מה גזר כליה על ישראל "ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן" לעשות ככל אשר יחפוץ, הוא-הוא שהורה לתלות את המן על העץ ואשר למרדכי ייעשה כבוד ויקר, ועוד הוסיף והעביר את בית המן למרדכי היהודי – אתהפכא חשוכא לנהורא בתכלית השלימות.

מהו יהודי?

אם נתהה: כיצד אכן הצליח משה רבנו לפעול ולהפוך את החושך לאור? התשובה היא שהוא גילה שהחטא במקורו חסר בסיס, אלו רק חשדות שווא. החוטאים אלו הערב רב, העבדים והשפחות הם שקלקלו, ולא הארוסה – כנסת ישראל. יהודים אינם חוטאים בכפירה והתכחשות לה' ח"ו, אלא הם תמיד באמנה איתו יתברך, ואם חלילה יהודי נכשל בחטא – אין זו אלא רוח שטות מבחוץ שחדרה פנימה ושיבשה את דעתו.

כך גם בפורים: חטאי ההשתחויה לצלם וההשתתפות בסעודת אחשוורוש אינם מלמדים דבר על פנימיות הנשמה היהודית, ועובדה היא שתכף כאשר מרדכי כינס את כלל ישראל לתענית ותפילה – כולם התעוררו בתשובה וגעו בכיסופים לשולחן אביהם.

הם הם דברי רשבי" במסכת מגילה: "הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים". ודבר זה נודע על ידי שמרדכי גילה מהו "איש יהודי" לאמיתותו, מה חבוי בעומק נפשו של יהודי. כך מבואר בתורת החסידות, שעל ידי פעולתו והתעקשותו של מרדכי ש"לא יכרע ולא ישתחוה", הדבר הביא את המן הרשע למסקנה שכך הדבר לא רק במרדכי אלא בכל בני ישראל – "ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, כי הגידו לו את עם מרדכי". הוא לפתע הבין שהתוקף היהודי אינו נחלתו האישית של מרדכי, אלא של כל בני האומה הזו. "עם מרדכי" – זו מהותו האמיתית של יהודי. כל יהודי ככוח האמונה שלו הרי הוא – כדברי הגמרא – כופר בעבודה זרה, ומודה בכל התורה כולה.

הגילוי הזה על מהותו של יהודי, כדברי אדמו"ר הזקן ש"יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיפרד מאלוקות", זהו עניינם של "ימי הפורים האלה" ש"לא יעברו מתוך היהודים". שאר הימים טובים יתבטלו לעתיד, אך ימי הפורים לא יתבטלו. כי העניין הזה של גילוי מהותו של יהודי, שביכולתו להפוך חושך לאור, זהו דבר שאיננו מוצאים בימים טובים אחרים.

"והימים האלו נזכרים ונעשים בכל דור ודור" – גם בתקופתנו קיים ללא שוני הסוד המופלא של "מירא דכיא", להפוך את המר למתוק, על ידי התעוררות הנשמה שבכל אחד מ ישראל לצור מחצבתה. וכשמתגלה נקודה זו, ממילא "נפל פחד היהודים עליהם", כפירוש הרמ"א (בספרו מחיר יין) דהיינו שהפחד שיהודים פוחדים ממנו – יראת שמים, הוא שנפל כל אומות העולם, וכן תהיה לנו בניסים ונפלאות, בחסד וברחמים, עד שנוכה ל"ונהפוך הוא" השלם בביאת גואל צדק.

באותה פרשה מסופר בהרחבה על החטא הנורא של בני ישראל – חטא העגל. לא עברו להם אלא ארבעים יום מאז קיבלו את התורה, וכבר חטאו בעניין עבודה זרה. הקב"ה ביקש להענישם בעונש הגרוע מכל, ורק מסירות נפשו של משה רבנו, "ויחל משה את פני ה'...", הצליחה להפוך את ההחלטה ולהציל את ישראל.

ברומה לזה אנו מוצאים גם בשושן הבירה. מפני מה נגזרה על ישראל באותו דור כליה רחמנא ליצלן? אומרת הגמרא שני טעמים – משום שנהנו מסעודתו של אותו רשע, או משום שהשתחוו לצלם. אמנם זו לא הייתה עבודה זרה ממש אלא דמות של נבוכדנצר, אך זהו ענין של 'שיתוף' הנותן חשיבות לרשעים – דבר שהביא עונש גדול בדמות גזירת המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים.

גם בחטא העגל לא היה זה עוון עבודה זרה כפשוטו. בני ישראל לא חיפשו חלילה אלוקים אחרים, אלא ביקשו רק מנהיג וממלא מקום למשה רבנו אחר שלא ידעו מה אירע לו. הם רצו 'מוצע' בינם להקב"ה. אך בשני מעשים אלו מדובר מעין עבודה זרה, ובשניהם העונש היה זהה. כשם שבשושן הבירה ביקש המן להשמיד ולהרוג, כך גם בחטא העגל. וכנאמר בתהלים "ויאמר להשמידם, לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו, להשיב חמתו מהשחית". רק מסירות נפשו של משה עמדה בפני גזירת ההשמדה.

כך נאמר במדרש: "אמר הקב"ה להמן הרשע, שוטה שבועלם, אני אמרתי להשמידם כביכול ולא יכלתי, ואתה אמרת להשמיד להרוג ולאבד? ! אדרבה, הם יהיו לראש ויעלו מעלה, ואתה תהיה לצליבה". רואים מכאן שמעשה המגילה דומה לחטא העגל. ואכן, גם נס ההצלה של בני ישראל היה בשני המקרים על ידי צדיק הדור. כמו שבחטא העגל משה רבנו הוא אשר הפך את ההחלטה, כן מרדכי בדורו השיב את חמתו של מקום על ידי העמידה בתוקף כך ש"לא יכרע ולא ישתחוה", תוך התאספות לתפילה וזעקה – "לך כנוס את כל היהודים", דבר שהפך את המצב וכילה את הגזירה, עד ש"ליהודים היתה אורה ושמחה".

הנקודה הזו של הדמיון בין משה רבנו למרדכי היהודי, "מרדכי בדורו

כמשה בדורו", היא הנרמזת בתרגום ה"מירא דכיא", דהיינו הכוח של הצדיקים שיכולים להפוך חושך לאור ומר למתוק. מהו עניינו הפנימי של "מירא דכיא"? מסביר אדמו"ר הזקן כך: "מור" זהו כושם העשוי מדם של חיה ידועה, חיה טמאה, ודווקא ממנה מפיקים בושם לשמן המשחה ולקטורת הסמים, עד שאחד מן הטעמים לכך שמקום המקדש נקרא "הר המוריה", הוא על שם ה"מור" שבקטורת.

אם כן, מהי הייחודיות של בושם המור? – שלוקחים אותו מתוך הקליפות הטמאות, עומק החושך, ועושים ממנו קטורת הסמים להקב"ה!

הביטו וראו: כל שאר הקרבנות מקורם הרוחני הוא מ'קליפת נוגה', שהרי אלו דברים המותרים לשימוש והנאת האדם, ואילו לצורך קטורת

תכשיט התפלין

ט"ט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים (ד,ה)

טופת נקראים המוחין, ט"ט בכתפי שתיים – ז' כתפין דאריץ אנפין חסד וגבורה. פת באפריקי שתיים – ז' פרקי הידים דאריץ אנפין שהם חכמה וזינה. וח"ז וח"ג הם ד' פרשיות, ולכן נקראים טוטפות (מאורי אור אות ט' סעיף ז)

והנה בספר שרש ישע כתב, שטוטפות הוא עדי ותכשיט, ובלשון המשנה (רפ"ו דשבת) ולא בטוטפות ולא בשרביטין, והם תכשיטי אשה. ובגמרא שם מבואר שהוא תכשיט של זהב שמונח על הפדחת ומקיף מאוזן לאוזן. וכ"כ בהרי"ף והרא"ש שם ובפירושו המשניות להרמב"ם שם. וכן מבואר בעוד כמה מקומות. ולפי זה ענין תפילין של ראש שנקראים טוטפות ופאר, הוא ענין עדי ותכשיט וידוע שתכשיט הוא גבוה מהלבוש, מאחר שהאדם מתקשר בו יותר מהתקשרותו בלבושיו.

והנה למעלה יש ג"כ לבושים ותכשיטין, כמבואר במאמר פתח אליהו "אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינין לון עשר ספירן כו", ותיקונין היינו תכשיטין, וההפרש בין לבוש לתכשיט הוא, שהלבוש יכולים להיות נפרדים, שאין להם שום התאחדות עם האדם. ואילו התכשיטין הן מתאחדים עם האדם, שהרי הנפש מתפעלת מהם ומתקשטת בהם, ולכן נקראים "תיקונין", שמתקן איזה דבר.

הספירות - "תיקונין"

וענין התיקונין יובן גם כן מכוחות הנפש, וכמו על דרך משל כח הראיה, שבוודאי ישנה ברוחניות בנפש גם טרם שנתלבשה בכלי העין, ושמ היא במעלה עליונה הרבה יותר מכמו שנתלבשה בכלי העין, בגילוי אור רב ועצום שלא לפי ערך הכלים כלל, אבל אינה פועלת את הראיה בגוף לראות דבר גשמי כי אם על ידי שנתצמצם בכלי העין דוקא, וכמו כן הוא בכח השכל, שבוודאי ישנו גם קודם התלבשותו במוח שבראש באופן נעלה הרבה יותר, ומכל מקום לא ישכיל השכלות בעצם כח שכלו שבעצם הנפש כי אם לאחר שהאור מתלבש בכלי המוח, וכמו כן שארי כוחות הנפש.

והנה ידוע שכל דבר שהוא בכח עדיין, הרי הוא חסר, מפני שחסר הפועל, וכמו שכתב הגאון מהר"ל מפראג זצ"ל בספר גבורות ה' פרק ד, ונמצא שכשמתלבש בכלי העין וכלי המוח אז פועל פעולתו בגילוי, ואם כן הרי מתקן כח הראיה על ידי התלבשותו בכלי העין במה שיכול לפעול הפעולה בגילוי ממש, ולכן נקראת התלבשות זו בשם תיקון, כאדם שמתקן דבר כמו שהוא לתועלת לפעול פעולה המיוחדת לו בדבר הזולת.

וזהו ההבדל בין תיקונין לסתם לבושין, דלבוש יכול להיות נפרד ומעלים על האור, מה שאין כן תיקונין מורה על לבוש המחובר, וכמו התכשיט שהוא לבוש המחובר, שהנפש

תפלין שבתוך הראש

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, תניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש (ד,ה)

כשהביאו את רבינו הזקן לחקירה ודרישה ב"טיינע-סאָוועט", ששם נחקר ע"י הממשלה להחליט אם מגיע לו עונש מות, רח"ל, היה מעוטר בתפילין, וכל הפקידים שהיו נוכחים בחדר - אותם פקידים שהיו אמורים לחקור ולדרוש אותו - מי שישב לא היה יכול לעמוד, ומי שעמד לא היה יכול לישב, מרוב הפחד שנפל עליהם בשעה שהביטו על רבינו הזקן.

וכאשר שאלו אח"כ את רבינו הזקן לפשר הדבר, השיב שמקרא מלא דיבר הכתוב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ודרשו בגמרא "אלו תפילין שבראש".

שאלוהו, אם כן, למה כאשר פלוני היה מעוטר בתפילין לא נפל פחד עליהם? השיב רבנו הזקן שהלשון הוא "תפילין שבראש", והיינו שכאשר מניחים תפילין באופן שהתפילין הם לא על הראש אלא בראש - אזי מתקיים הפסוק "וראו כל עמי הארץ גו' ויראו ממך".

(ע"פ תורת מנחם חכ"ז ע' 229. חל"ה 275. רשימת היומן ע' שכב)

מתנאה ומתקשטת בו, והרי זה התפעלות הנפש וגילוי שנועשה על ידי הלבוש הזה שמתאחד ומתקן אותו.

והנמשל מכל זה יובן למעלה בעשר ספירות דאצילות, דאמר אנת הוא דאפיקת עשר ספירן וקרינין לון עשר ספירן כו', שהן רק כלים בלבד לאור א"ס, כי עצמיות אור א"ס אינו בגדר התחלוקת חכמה וחסד, והתהוות עשר ספירות הוא ירידה וצמצום בעצמותו ולכן אינם אלא לבוש בלבד אל העצמות.

אלא שנקראים תיקונים ולא סתם לבושים, משום שהם מגלים אור א"ס להיות בבחינת גילוי אור כפי אופן הפעולה שבכל ספירה וספירה בעולם האצילות, מה שאין כן הספירות שבעולמות בי"ע נקראים לבושין, להיותם נפרדים ומסתירים על האורות והכלים עד שדברגות תחתונות יתכן תערוכת טוב ורע.

והנה כללות ענין התפילין הם המשכת מוחין לזעיר אנפין, זעיר אנפין הם ששה מדות עליונות, והתפלין הם המשכת המוחין למדות. ולכאורה הלא גם בלא זה יש בז"א אורות של המוחין, שהרי לידת המדות וקיומם הוא מהמוחין. אלא הענין הוא שהמוחין שבמדות אינם עצם המוחין אלא רק מה ששייך להמדות, וכמו בנפש האדם, שהמדות מקבלים

רק מהמסקנא של ההתבוננות ולא מההשגה עצמה. וזהו ענין התפלין, שממשיכים תוספת אור מעצם המוחין. ולכן נקראים התפילין תכשיט ותיקונים, כי הם ממשיכים תוספת אור וגילוי כנ"ל. (על פי ספר המאמרים תרנ"ג ע' רלג-רמט)

המשכת התפלין בפנימיות

שבת לאו זמן תפילין (ד,ה)

כי ענין התפילין הוא, שבהם ועל ידם נמשכין ד' מוחין כידוע. אמנם מצות תפילין היא לשאת אותם על גבי הראש, שרומז שהמשכה היא על גבי הראש בבחינת מקיף לבד ולא בפנימיות. אך בשבת נמשכים המקיפים להיות בבחינת פנימיים, ולכן שבת לאו זמן תפילין.

ולכן נקראת השבת בשם פנים חדשות. ולכן אמרו רז"ל אינו דומה מאור פניו של אדם בשבת למאור פניו בחול, להיות כי בשבת מאיר בחינת הארת פנים מבחינת המוחין.

(על פי המשך תרס"ו ע' שיז)

טלית וציצית - מקיף ופנימי

וראותם אותו וזכרתם את כל מצות ה', שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות כולן (ט,מ)

ולהבין זה למה בחר במצוה זו להיות על ידה דוקא זכרון כל המצוות והיותה שקולה כנגד כולן.

ויובן בהקדים שהציצית יש בו מקיף ופנימי, דהטלית הוא אור מקיף, כמבואר בכתבי האריז"ל, והציצית הם המשכה פנימית, ומבואר שם, שהציצית הם השערות דמוחין. והנה ענין השערות הוא כשהשפעה הולכת בדרך דילוג גדול ממהות למהות אחר שאינו מערכו כלל, אזי לא יוכל לקבל כי אם דרך שיערה לבד, שהוא ענין צמצום השפע ביותר. והתלבשות הארה מצומצמת זאת בלבוש גס ועב, כמו גוף השערה לגבי יניקת מותרי מוחין שבחללה כדי שאז יוכל המקבל קט הערך לקבל.

ולמעלה הם ב' מיני המשכת החיות ממנו ית' להעולם:

החיות הנשפע בתוכיות ופנימיות הנמצאים, עד שהם משיגים אותו בכלים שלהם המוכנים לקבל אותו, כמו השכל שהוא נתפס במוח האדם וכח התנועה שנתפס באברים המתנענעים, ועל דרך זה בנמצאים העליונים כל אחד ואחד לפי מעלתו, והחיות המתלבשת בפנימיות נקרא אור פנימי.

והנה אור וחיות זה המתלבש בפנימיות המקבלים אינו מספיק להוותם מאין ליש, אלא על ידי כח הבלתי בעל גבול, אשר אינו מתלבש בפנימיות הנמצאים, בחכמתם ובינתם ודעתם ושארי כחות נפשיות, אלא הוא א"ס, כי הוא אור וחיות המאיר מזיו כבודו ית' ואין בערך

בעלי גבול לתופסו ולהשיגו והוא המחיה אותם ומוציאם מן האין המוחלט אל היש, ובחינה זו הוא הנקרא מקיף בספרי הקבלה, היינו שאינו מתלבש בכלי המקבל אלא ממעל לו. והמשל לבי' המשכות אלו הוא, מהמחשבה והרצון, דהנה המחשבה גילויה הוא במוח דוקא ולא בשאר האברים, לפי שכלי המוח הרכבתה מעין ודוגמת השכל, מה שאין כן הרכבת מזג הרגל לא תקבל את המחשבה בתוכה, ולכך אם יכהו בראשו תתבלבל המחשבה שהיא בו ואם יכהו ברגל לא תתבלבל כי אין לה שייכות כ"כ עם הרגל.

אבל הרצון, הוא מאיר ופועל בכל הגוף בשווה, והמופת לזה הוא שמיד שעולה ברצונו שיפשוט רגלו הנה תיכף תתפשט הרגל בלי איחור ועיכוב כלל וכלל, בו ברגע ממש, הרי שהדבר מתפעל גם מדבר שאינו מתלבש בו בפנימיותו, ואדרבה, העלם המחשבה שברגל הוא מבחינת יחידה שבנפש המקפת כל כוחותיה שבכלי הגוף לכולם בשוה מבלי קדימה לאחד על חבירו, כי היא נעלית מכולם, ולהיות שהארתה בבחינת מקיף לכך מאירה גם ברגל ופועלת בו כנ"ל.

ובלשון הזהר ורע"מ נקרא אור הסובב כל עלמין ואור הממלא כל עלמין.

והנה אור הסובב הוא שוה ומשוה את כולם מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, כי הרי הוא נעלם ממבחר הנמצאים כמו מפחות הנמצאים, להיותו אין סוף דקמיה כולא כלא חשיבי. ולזה ירדה הנפש בגוף, כדי לקיים תורה ומצוות, שעל ידי זה נמשך גילוי אלקותו ית' מב' הבחינות הנ"ל דסובב וממלא, כי אורייתא מחכמה נפקת, הוא האור המתלבש בפנימיות כנ"ל, והמצוות הם רצון העליון, שהוא המקיף את כל העולמות ומחיה אותם.

ולכן מצוות ציצית שיש בה ב' בחינות הנ"ל - מקיף ופנימי, היא הרומזת לכל מצוות ה'.

(על פי דרך מצוותיך, מצוות ציצית)

החיבור של מ"ה ומאה

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, אל תקרי מה אלא מאה (ב, כג.)

ידוע בכללי הלימוד אל תקרי, שאינו שולל פירוש הענין כפי שהוא נקרא אלא שמוסיף עוד פירושו, ושני הפירושים שייכים זה לזה (ראה ספר הליכות אלי"ס ג. ועיין מורה נבוכים חלק ג פרק מג. שו"ת הרדב"ז ח"ג תשובה אלף סח (תרמג)). ובנדון דידן, ב' הפירושים אמת, גם מה וגם מאה. ויתרה מזה י"ל, שב' הפירושים משלימים זה את זה.

ויובן זה בהקדים מה דאיתא במדרש תהלים על הפסוק אחת שאלתי מאת ה' וגו', אמר הקב"ה לדוד, בתחלה אתה אומר אחת שאלתי (גו') שבתי בבית ה' ואחר כך אתה שואל כמה שאלות לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו וכו',

והשיב דוד ממך למדתי, בתחלה לא באת עלי אלא באחת, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואחר כך פתחת עלינו במצוות הרבה שנאמר ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו וגו'.

ופירש הרב המגיד, שדוד ביקש רק דבר אחד לבד, כי הדברים המפורטים (לחזות בנועם ה' וגו') הם מסתעפים משבתי בבית ה'. ועל דרך זה הוא במה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, שהדברים המפורטים (ללכת בכל דרכיו וגו') הם מסתעפים מליראה את ה' אלקיך.

אחת שאלתי - הכלל שלמעלה מהפרטים

ובעומק הענין, הכלל של "אחת שאלתי" הוא למעלה מלהיות כלל לפרטים, דזהו פירוש "אחת" דהיינו יחידה, יחיד בעצם, שאינו בגדר התחלקות פרטים. ועל דרך זה הוא ליראה את ה', דלשון את מורה על דבר שאינו אלא טפל, היינו שאינו מציאות לעצמו כלל, וכל ענינו הוא רק זה שהוא טפל ובטל להו'. וזהו מה ה' אלקיך שואל מעמך, מה הוא ביטול כמו ונחנו מה, והוא הביטול עצמי שמצד עצם הנשמה. ומביטול זה מסתעפים אח"כ כל הפרטים שנמנים בהמשך הכתוב, כולל גם הביטול של ליראה את ה' שהוא ביטול שיש בו הרגש, מה שאין כן הביטול דמ"ה הוא ביטול בעצם, כהביטול דמסירות נפש שבכל אחד מישראל, שאינו מצד הרגש, אלא מפני שאינו יכול להפדר ח"ו מאחדותו ית'. וזהו מה ה' אלקיך, שהביטול דמ"ה הוא מפני שהו' (הוא) אלקיך כחך וחיותך. דמכיון שאלקות הוא החיות שלו, אין שייך כלל שיהיה נפרד ח"ו מאלקות.

אלא שהביטול דמ"ה שישנו בכל אחד מישראל הוא בהעלם, להיותו למעלה מגילוי. ובכדי שיהיה בגילוי, על זה אמרו אל תקרי מה אלא מאה. דמה ומאה הם ב' קצוות. מה הוא נקודה עצמית שלמעלה מגדר פרטים, ומאה הוא ריבוי פרטים עד לריבוי הכי גדול. ובנפש האדם הוא עשר הכחות כמו שכל אחד מהם כלול מעשר. ועל ידי העבודה בפרטי הכחות (מאה), מתעורר ומתגלה הנקודה דמ"ה. וזהו אל תקרי מה אלא מאה, דמה מצד עצמו הוא למעלה מגילוי - אל תקרי (קרי הוא גילוי), והתגלותו היא על ידי העבודה דמאה.

והנה מכיון שהכוונה בירידת הנשמה למטה היא לעשות את העולם דירה לו ית', הרי מובן, שענין זה (עשיית הדירה לו ית') הוא ענין עיקרי במעמדה ומצבה. דכאשר אינה ממלאה ח"ו את שליחותה ותפקידה, גם כשיש לה גילויים הכי נעלים, חסר העיקר, ולאידך, על ידי שמשלמת הכוונה דדירה בתחתונים, נעשה בה עליה גדולה ונפלאה לאין קץ.

ולכן אין די בגילוי פרטי כוחות הנשמה, אלא צריך לענין מאה ברכות כפשוטו, היינו לגלות בכל פרטי הנבראים את מטרת בריאתם שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר

אחד לבטלה, וכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו.

וזהו ועתה ישראל מה, דעל ידי שהוא ממלא את הכוונה שבשבילה נברא, על ידי זה דוקא הוא תכלית העילוי (גם) של המ"ה שבו. כי השלימות והנשמה, גם המ"ה שבה, היא דוקא על ידי שממלאה את תפקידה ושליחותה.

התכלית - המשכות אלוקות למוטה

וזהו חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, דענין הברכות הוא שיהיה המשכת גילוי אלקות לא רק בישראל אלא שעל ידם יומשך גילוי אלקות בעולם. וכמו שאומרים בנוסח הברכות ברוך אתה הו' אלקינו מלך העולם, שיומשך (ברוך) הגילוי דהו' בישראל, אלקינו, ועל ידי זה יומשך הגילוי בעולם, מלך העולם. ובעולמות גופא, ההמשכה שעל ידי הברכות היא (בעיקר) בעולמות התחתונים. וכמו שכתוב ברוך הו' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם, שיומשך מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא. דעלמא דאתכסיא הם עולמות העליונים שהם בטלים לאלקות, כמו דגים שבים שמכוסים ובטלים להמים, ועלמא דאתגליא הם עולמות התחתונים, ובפרט עוה"ז הגשמי, שנראים ליש ודבר נפרד, וענין הברכה הוא שיומשך גילוי אלקות גם בעולמות התחתונים עד בעוה"ז הגשמי.

וזהו ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה, שבכדי שיוכל להיות העבודה דמאה ברכות, להמשיך ריבוי האורות שלמעלה בריבוי הנבראים שלמטה הוא על ידי המ"ה שבנפש, דמ"ה הוא נקודה עצמית שלמעלה מגדר מספר (שאינו שייך בה ענין הריבוי, גם לא ריבוי באיכות). ועל ידי העבודה דמאה ברכות, על ידי זה גופא מתגלה המ"ה שבו. ולא עוד אלא שכיון שהתכלית דירידת הנשמה למטה, כולל גם ירידת המ"ה והנשמה, הוא בכדי להמשיך גילוי אלקות בעולם לכן, על ידי שהאדם ממלא את תפקידו ושליחותו, נעשה עילוי גם בהמ"ה שבו.

(על פי ספר המאמרים מלוקט תמוז-אלול ע' רח ואילך)

אתהפכא חשוכא לנהורא

אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיותו (ב, כד.)

שבזה מודגשת גודל מעלת התשובה באופן של אתהפכא, שאותן מצעות שהיו מתחילה באופן של איסור, נתהפכו להיות.

מה שאין כן אם היו מצעות אחרים, שאז אי אפשר לדעת אם נתהפך הענין הקודם שהיה באיסור או לא.

(תורת מנחם חפ"ד ע' 474)

נפשי בשאלתי

המשפיע הרב מנחם דב דוברוסקיין

שאלה:

מרוב ריקודים לא רואים את השמחה... מהי הגדרת השמחה?

תשובה:

שמחה היא תחושה של סיפוק פנימי ונפשי. זהו מצב שבו האדם יודע ומרגיש שהוא עושה את הדבר הנכון - את מה שלשמו הוא נמצא בעולם. בכל רגע שבו הוא מודע לכך שהוא פועל כפי שנדרש ממנו, שהוא מייצג את הקב"ה וממלא את ייעודו - הוא שרוי בשמחה עמוקה.

כך אצל בן ישיבה השוקד על תלמודו, כך אצל אדם המתעוררת בלילה לתינוקה וכך אצל אדם היוצא למלאכתו - ברגע שאדם חש שהוא פועל לפי הרצון האלוקי, הוא מתמלא עונג ושמחה.

לעיתים השמחה פורצת החוצה: בניגון, במחיאת כף, בריקוד, ולעיתים גם בשתיית יין. אלו הם ביטויים חיצוניים של אותה שמחה פנימית, וכל אחד מהם מתאים למצב ולזמן. נוסף על כך חידשה דרך החסידות, כמובא בכמה ספרים, שאפילו בזמנים שבהם יש למעט בשמחה גלויה עקב היותם ימי אבל או תשובה ותיקון, ובהם תנועת היראה בולטת יותר, הרי הכוונה רק למיעוט בהנהגה חיצונית של שמחה, ותמורת זה היא הופכת פנימית ושקטה, בלב האדם פנימה, על עצם הזכות לקיים את רצון ה' בכל אופן שהוא, ועל כך שאנו זוכים לתקן ולהיטהר ממה שדורש תיקון.

הפסוק אומר: "עבדו את ה' בשמחה", דהיינו שזו דרך חיים מתמדת, המקיפה את היממה כולה. ואם כן, היסוד תמיד נשאר אחד והוא מורכב מחשבון פשוט זה: כיוון שאנו מצווים לעבוד את ה' בשמחה, וכיוון שבכל רגע אנו עובדים את ה' בצורות שונות - הרי שעלינו להיות שרויים תמיד בשמחה.

שליש שני חודש אדר

מבחני התוכנית השנתית תשפ"ו

ערב - בין השעות 21:00-19:30	צהריים - בין השעות 15:00-13:30	יום
אשדוד - ביהמ"ד מעייני ישראל (רחוב האדמו"ר מויז'ניץ 3 (מעל ביהמ"ד מאקווא))	בית שמש - בית הכנסת דבר אברהם (רחוב רבי יהושע 15 (פינת רבי יהודה הנשיא))	שני כ"ז אדר
בני ברק - אולם 'עטרת' רחוב עזרא 3 (בניין ישיבת משכנות התורה) קומה 1-	חיפה - ביהמ"ד מעייני ישראל רחוב מיכאל 31	שלישי כ"ח אדר
ירושלים - אולם בית שתילי אריה רחוב ים סוף 34 סנהדריה המורחבת (מול בית באייר)	אלעד - ביהמ"ד "מעייני ישראל" רחוב רשב"י 18	רביעי כ"ט אדר
	מודיעין עילית - הספרייה החסידית רחוב רשב"י 23 (בין השעות 15:30-14:00)	

הכניסה למבחן למשתתפים שנרשמו מראש בלבד! | ההרשמה למבחנים אלו הסתיימה

לפרטים ויצירת קשר: 072-2219050

מענה אנושי בשלוחה 5, בימים א-ה, בין השעות 13:00-15:30

שו"ת עם רבני 'לב לדעת': 072-2219050

שלוחה 2, בימים א-ה, בין השעות 13:30-15:30, 21:30-23:00